

આત્મધર્મ

વર્ષ ૧૧

સાલંગ અંક ૧૩૨

Version History

Version Number	Date	Changes
001	Oct 2003	First electronic version.

વર્ષ અગિયારમું, અંક બારમો, આધ્યાત્મિક લવાજમ ૩૦૦

દંસણ મૂલો ધર્મો
સત્ત ધર્મની વૃદ્ધિ હો. જૈન ધર્મ જ્યવંત હો

આત્મધર્મ

*****

શાશ્વત સુખનો માર્ગ દર્શાવતું માસીક

૧૩૨

-: સંપાદક :-

વકીલ રામજી માણેકચંદ દોશી

*

અપૂર્વ પ્રયોગ

સત્તસમાગમે ચૈતન્યની સમજણનો યથાર્થ પ્રયોગ જીવે કદી કર્યો નથી. અરે ચૈતન્ય આત્મા ! તને અનંતકળે આવો મનુષ્ય અવતાર મળ્યો તેમાં તેં બહારના બીજા પ્રયોગો કર્યા પણ અંતરમાં પોતાનો જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્મા શું ચીજ છે તે સમજવાનો પ્રયોગ તેં તારા જ્ઞાનમાં કદી એક ક્ષણ પણ ન કર્યો, ને મનુષ્ય અવતાર વ્યર્થમાં ગુમાવીને પાછો સંસારમાં જ રખડ્યો. માટે હે ભાઈ ! ફેને જાગૃત થઈને સત્તસમાગમે આત્માની સમજણનો પ્રયત્ન કર, જેથી તારા અનાદિના ભવભ્રમણનો અંત આવે.

તીર્થધામ સોનગઢ

*****

પ્ર...ભા...વ...જા

પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવના પ્રતાપે સત્યની પ્રભાવના દિન-પ્રતિદિન વધતી જાય છે, અને તેઓશ્રી જે અપૂર્વ તત્ત્વજ્ઞાન સમજાવી રહ્યા છે તેનું શ્રવણ કરવા માટે દૂરદૂરના પણ અનેક જિજ્ઞાસુઓ તલસી રહ્યા છે. આ વર્ષ દરલક્ષણી પર્વ દરમિયાન, ઇંદોર, ખંડવા અને ઉદ્દેપુર એ ત્રણે સ્થળેથી ખાસ માંગણી આવી હોવાથી સોનગઢના ભાઈઓને ત્યાં વાંચવા માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા. ઇંદોરના કેટલાક જિજ્ઞાસુઓની ઇચ્છાથી શ્રીમાન् હુકમીયંદજી સેઠનો તાર આવેલ, તેથી ભાઈશ્રી ખીમયંદ જેઠાલાલ શેઠને ઇંદોર મોકલ્યા હતા. ખંડવાના દિગંબર જૈન સમાજની માગણીથી ત્યાં ભાઈશ્રી અમૃતલાલ નરસીભાઈ શેઠને મોકલ્યા હતા. અને ઉદ્દેપુરના દિગંબર જૈન સમાજની માગણીથી ત્યાં બ્ર. ભાઈશ્રી અમૃતલાલભાઈને મોકલ્યા હતા. ત્રણે સ્થળે ફજારો લોકોએ બહુ પ્રેમપૂર્વક લાભ લીધો હતો અને પૂ. ગુરુદેવદારા થતી જૈન શાસનની પ્રભાવના દેખીને પ્રસન્ન થયા હતા. ઇંદોર તેમજ ઉદ્દેપુરમાં ‘માનસ્તંભ-પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ-સોનગઢ’ ની ફિલ્મ પણ બતાવવામાં આવી હતી તેનો પણ ફજારો માણસોએ લાભ લીધો હતો; સત્યના શ્રવણ પ્રત્યેનો ઉલ્લાસ બતાવવા માટે ઉપરના ત્રણે ગામના જિજ્ઞાસુઓ ધન્યવાદને પાત્ર છે.

* * * *

આત્મધર્મના ગ્રાહકોની ફરજ

આ અંકે આપણા ‘આત્મધર્મ’ માસિકનું અગિયારમું વર્ષ પૂરું થાય છે ને આવતા અંકથી બારમું વર્ષ શરૂ થશે. તો નવા વર્ષનું લવાજમ તુરત ભરી દેવા સર્વ ગ્રાહકોને વિનંતી છે. ‘આત્મધર્મ’ ના ગ્રાહક બનીને તેમજ તેનો પ્રચાર કરીને,—એ રીતે પણ પૂ. ગુરુદેવના અધ્યાત્મ-ઉપદેશનું બહુમાન કરવું તે જિજ્ઞાસુઓની ફરજ છે. ગ્રાહકોએ પોતાનું લવાજમ છેવટ કારતક સુદ પૂનમ સુધીમાં મોકલી દેવું. ત્યારબાદ વી. પી. શરૂ થશે.

તાઃક: લવાજમ મનીઓડરથી મોકલતી વખતે ફૂપનમાં ગ્રાહક-સંખ્યાનો નિર્દેશ કરવા વિનંતી છે.

* * * *

“આત્મધર્મ” નું ભેટ પુસ્તક

ભાઈશ્રી ડિમતલાલ છોટાલાલ જોબાળિયા તરફથી તેમના ધર્મપત્ની લાભકુંઘરબેનના સ્મરણાર્થ, તેમજ ભાઈશ્રી ખીમયંદ જેઠાલાલ શેઠ અને તેમના ભાઈઓ તરફથી તેઓનાં માતુશ્રી પુતળીભાઈના સ્મરણાર્થ, ગુજરાતી ‘આત્મધર્મ’ માસિકના ચાલુ વર્ષના ગ્રાહકોને ભેટપુસ્તક તરીકે આપવા માટે “મોકશમાર્ગ પ્રકાશકનાં કિરણો” (ભાગ બીજો) પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે. મોકશમાર્ગ પ્રકાશક ઉપર પૂ. ગુરુદેવશ્રીનાં બીજી વખતનાં જે પ્રવચનો “સદ્ગુરુ પ્રવચન પ્રસાદ” પત્રિકામાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં છે તેમાંથી સાતમા અધ્યાય ઉપરનાં પ્રવચનો સંક્ષેપીને આ પુસ્તકમાં છિપાવવામાં આવ્યાં છે. (“મોકશમાર્ગ પ્રકાશકનાં કિરણો” ના પઢેલા પુસ્તકના નિવેદનમાં સાતમા અધ્યાય ઉપરનાં જે પ્રવચનોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તે ફળ અપ્રસિદ્ધ છે.) “આત્મધર્મ” ના આ ભેટ પુસ્તકમાં લગભગ ૪૨૫ પાનાં છે, અને મુખપૃષ્ઠ ઉપર સુંદર રંગીન ચિત્ર છે. મુખ્ય મુખ્ય ગામોના ગ્રાહકોને ત્યાંના મુમુક્ષુમંડળ મારફત આ પુસ્તક પહોંચાડવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. આ પુસ્તકની છૂટક નકલની કિમત રૂ. ૧-૮-૦ છે. “આત્મધર્મ” ના ગ્રાહકોને આ પુસ્તક ભેટ આપવા માટે ઉપર્યુક્ત બંને ભાઈઓનો આભાર માનવામાં આવે છે.

* * * *

જગતને અનાદિથી દુર્લક્ષ્ય એવા-

ચૈતન્યતત્ત્વની પ્રાપ્તિના ઉપાયનું વર્ણન

*****

‘ અહો ! અંતરમાં પરમ ચૈતન્યતત્ત્વ છે તેને જગતના જ્ઞાનો સમજે ને આત્માના આનંદની સન્મુખ થાય ! -આવો સંતોને વિકલ્પ ઉઠ્યો, અને વાણી નીકળી. પણ ચૈતન્યતત્ત્વ તો વચ્ચનાતીત છે ને વિકલ્પથી પણ પાર છે, જીવ પોતે જગૃત થઈને પુરુષાર્થ વડે ચૈતન્યતત્ત્વની સન્મુખ જ્ઞાય તો અંદરથી ચૈતન્યનો જણકાર જાગે ને આનંદનું વેદન થાય. જ્ઞાનને અંતમુખ કરીને અંદરથી ચૈતન્યનો જણાજણાટ આવ્યો ત્યાં ચૈતન્યતત્ત્વ લક્ષમાં આવે છે ને તેનો અપૂર્વ આનંદ અનુભવમાં આવે છે. માટે હે જીવ ! તું વાણી કે વિકલ્પ ઉપર તારા લક્ષનું જોર ન આપીશ, પણ શુદ્ધ ચૈતન્યતત્ત્વ ઉપર જ લક્ષનું જોર આપીને તેને ધ્યેય બનાવજે.

(રાણપુરમાં વૈશાખ સુદ દસમના રોજ પૂ. ગુરુદેવનું પ્રવચન.)

*

આજે ભગવાન મહાવીર પરમાત્માને કેવળજ્ઞાન થવાનો દિવસ છે તેથી માંગણિક છે. આત્માનું પરમાર્થ-સ્વરૂપ જાણીને તેમાં પરિપૂર્ણ એકાગ્રતા વડે ભગવાનને આજે કેવળજ્ઞાન પ્રગટયું. આત્માનું પરમાર્થસ્વરૂપ શું છે તેનું વર્ણન આ પજનંદીપચીસીના ‘નિશ્ચયપંચાશત’ અધિકારમાં કર્યું છે. આત્માનું નિશ્ચય એટલે વાસ્તવિક શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ શું છે તેનું યથાર્થજ્ઞાન જીવે પૂર્વે કદી કર્યું નથી; તે નિશ્ચયસ્વરૂપના જ્ઞાન વિના અનાદિથી જીવ સંસારમાં રખે છે. આત્માના વાસ્તવિક સ્વરૂપનું જ્ઞાન કરે તો અનાદિનું અજ્ઞાન મટે ને સંસાર પરિભ્રમણ ટણે. તેથી અહીં આ અધિકારમાં શાસ્ત્રકાર આત્માનું નિશ્ચયસ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છે તે ઓળખાવે છે; તેમાં મંગલાચરણ કરતાં ચૈતન્યનો મહિમા કરે છે-

દુર્લક્ષ્યં જગતિ પરં જ્યોતિર્વાર્ચાં ગણ: કવીન્દ્રાણામ् ।

જલમિવ વજે યસ્મિન્નલબ્ધમધ્યો બહિર્લુંઠતિ ॥૧॥

જેમ હીરા-રત્નમાં પાણી અંદર પ્રવેશતું નથી પણ બહાર જ રહે છે તેમ ચૈતન્યસ્વરૂપ જ્યોતિ ભગવાન આત્મામાં મોટા મોટા કવિઓની વાણી પણ પ્રવેશી શકતી નથી, પણ ચૈતન્યની બહાર જ રહે છે; આવું ચૈતન્યસ્વરૂપ જગતમાં દુર્લક્ષ્ય છે. વાણીના અવલંબનથી કે વાણી તરફના રાગથી લક્ષમાં આવી જ્ઞાય-એવું ચૈતન્યસ્વરૂપ નથી. વાણી અને રાગનું અવલંબન છોડીને જ્ઞાનને અંતરસ્વભાવની સન્મુખ કરે તો આત્મા લક્ષમાં આવે અને તેના અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ થાય. અહો ! ભગવાન આત્મા વચ્ચનાતીત છે, તેનામાં વાણીનો પ્રવેશ નથી. સંતો વાણીથી તેનું અમુક વર્ણન કરે, પણ પોતે અંતરમાં લક્ષ કરીને અનુભવમાં પકડે તો વાણીને નિમિત્ત કહેવાય; પણ વાણીમાં એવી તાકાત નથી કે આત્માનું સ્વરૂપ બતાવે. જેમ તાજ ધીનો સ્વાદ જ્યાલમાં આવે છે પણ વાણીથી તે બતાવી શકતો નથી, તેમ ચૈતન્યસ્વભાવના અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ અંતરના જ્ઞાન વડે અનુભવમાં આવે છે પણ વાણી દ્વારા તેનું પૂરું વર્ણન થઈ શકતું નથી. ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા વાણીથી અગોચર હોવા છિતાં, જ્ઞાનમાં ન સમજી શકાય એવો નથી. ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા ઈંદ્રિયોથી કે વિકલ્પોથી લક્ષમાં આવે તેવો નથી તેથી દુર્લક્ષ્ય છે, પરંતુ જ્ઞાનને અંતમુખ કરીને લક્ષમાં લે, તો ભગવાન આત્મા જણાય તેવો છે. જીવે અનાદિથી બહારમાં જ

જોયું છે, પણ અંતરમુખ થઈને આત્માનું અવલોકન કરી કર્યું નથી, માટે તે દુર્લક્ષ્ય છે. જેમ હીરામાં વાણીનો પ્રવેશ થતો નથી તેમ ચૈતન્યરત્નમાં વાણીનો કે વિકલ્પનો પ્રવેશ થતો નથી. જુઓ, આચાર્યેંદ્રને વિકલ્પ ઉઠ્યો છે અને વાણીથી કથન થાય છે, છતાં નિર્માનતાથી વસ્તુસ્વરૂપને જાહેર કરે છે કે ભાઈ ! અમારા અરૂપી આત્મામાંથી આ વાણી નથી આવતી, અને આ વાણી વડે આત્મા જણાય-એમ નથી. જુઓ, સત્ય સમજનારને આવા સંતોની વાણી જ નિમિત્ત હોય, એનાથી વિપરીત વાણી નિમિત્ત તરીકે ન હોય; છતાં ચૈતન્ય સ્વરૂપી આત્મા તો તે વાણીથી પણ અગોચર છે. વાણીમાં તો અમુક ઈશારા આવે પણ અંતરમાં જ્ઞાન વડે પોતે જ્યાલમાં લઈ લે તો તે જ્ઞાન વડે સમજાય એવો આત્મા છે. ભગવાન ! તારો આત્મા ચૈતન્યજ્યોત છે તે સ્વ-પરનો પ્રકાશક છે. જેમ અનિની જ્યોતમાં પાચક, દાહક અને પ્રકાશક એવી ત્રણ શક્તિ છે, તેમ ચૈતન્ય જ્યોતાત્મામાં સમ્યજ્ઞનની એવી પાચક શક્તિ છે કે ત્રિકાળી જ્ઞાનાનંદસ્વભાવને અંતરની પ્રતીતિમાં પચાવી દે છે; તથા સમ્યજ્ઞાનનો સ્વભાવ સ્વપરપ્રકાશક છે; ને સમ્યક્યારિતનો સ્વભાવ રાગાદિને બાળી નાંખે તેવો દાહક છે.

આત્માનો જ્ઞાન સ્વભાવ છે, તે સ્વભાવમાં પરિપૂર્ણ જાણવાની તાકાત છે. જેનો જે સ્વભાવ હોય તે અપૂર્ણ ન હોય. આત્માની વર્તમાન પર્યાયમાં વ્યક્તજ્ઞાન થોડું હોવા છતાં, તે જ્ઞાનને અંતરમાં વાળે તો, આત્માના સ્વભાવમાં પરિપૂર્ણ જ્ઞાનની તાકાત ભરી છે તે પ્રતીતમાં આવે છે; અને પૂર્ણ સ્વભાવની પ્રતીત થતાં ‘અલ્પજ્ઞતા કે વિકાર જેટલો હું’ એવી પર્યાયબુદ્ધિ ધૂટી જાય છે. જેમ-લીલીપીપરના એકેક દાણામાં ચોસટપોરી તીખાશથી પૂરી શક્તિ છે, ચોસટપોરી તીખાશ પ્રગટ્યા પહેલાં પણ તેનામાં તેવી તાકાત પડી છે, તેમ એકેક આત્મામાં ગ્રાણકાળ ત્રણલોકને જાણે એવી સર્વજ્ઞ શક્તિ પડી છે, સર્વજ્ઞતા પ્રગટ્યા પહેલાં પણ સ્વભાવમાં સર્વજ્ઞતાની તાકાત ભરી છે; અલ્પજ્ઞતા વખતે પણ ધર્મને પોતાના પરિપૂર્ણ સ્વભાવસામર્થ્યની એવી પ્રતીત છે કે મારો સ્વભાવ અલ્પજ્ઞ રહેવાનો નથી, પણ સર્વજ્ઞ થવાનો મારો સ્વભાવ છે, સર્વજ્ઞતાની તાકાત અત્યારે જ મારા આત્મામાં પડી છે. મારામાં સર્વજ્ઞ શક્તિ છે તેના જ આધારે મારી સર્વજ્ઞદશા પ્રગટશે, એ સિવાય બીજા કોઈના આધારે મારી સર્વજ્ઞદશા નહિ પ્રગટે.

રાગરઙીત શુદ્ધ ચિદાનંદ સ્વભાવની શ્રદ્ધા અને જ્ઞાન થવા છતાં ધર્મને હજુ નીચલી ભૂમિકામાં પુષ્ય-પાપના ભાવો આવે ખરા, પણ ત્યાં અંતરમાં પુષ્ય-પાપથી પાર જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપની દિલ્લિ તેને વર્તે છે, દિલ્લિની શૂરતા ધર્મને એક ક્ષણ પણ ખસતી નથી; રાગ વખતે ય રાગથી તિન્નપણે દિલ્લિનું પરિણમન વર્તે છે. અજ્ઞાની તો ‘રાગ તે જ હું, રાગથી મને લાભ થાય’-એમ માનીને રાગ સાથે એકત્વપણે પરિણમે છે, એટલે રાગથી જ્ઞાદું ચૈતન્યતત્ત્વ તેને દુર્લક્ષ્ય છે. રાગમાં એવી તાકાત નથી કે ચૈતન્યનું લક્ષ કરાવી શકે. આખા ચૈતન્યતત્ત્વને પચાવી શકે એવી તાકાત રાગમાં નથી પણ સમ્યક્શ્રદ્ધામાં જ એવી તાકાત છે કે આખા ચૈતન્યતત્ત્વને પ્રતીતમાં પચાવી લે છે. લોકો બોલે છે કે ‘મૂરી ખેડૂત ન પચાવી શકે, વાણિયા પચાવી શકે’ તેમ અર્હી આત્મા-વેપારી પોતાના ચૈતન્ય ઉપયોગના વેપારમાં અખંડ ચૈતન્યસ્વભાવને લક્ષમાં લઈને, પ્રતીતમાં પચાવે-એવી તેની તાકાત છે. એ સિવાય શરીરમાં એવી તાકાત નથી ને રાગમાં પણ એવી તાકાત નથી કે તેના વડે અખંડ ચૈતન્યસ્વભાવ પ્રતીતમાં આવે.

બદ્ધરમાં પૈસા વગેરે મળવા કે ટળવા તેમાં જીવનું કાંઈ કાર્ય નથી; પુષ્ય હોય તો પૈસા વગેરે મળે અને પુષ્ય ન હોય તો લાભ ઉપાયે પણ પૈસા રહે નહિ. જિનમંદિર વગેરેમાં લાખો રૂપિયા ખર્ચે તો પણ પૈસા ખરચતાં ખૂટતા નથી, પુષ્ય હોય તો પૈસા ખૂટે નહિ ને પુષ્ય ખૂટતાં પૈસા રહે નહિ. માટે પૈસા વગેરે પર વસ્તુને આત્મા પચાવી શકે એ વાત તો સાચી નથી. પણ અંતરમાં આત્માના અખૂટ ચૈતન્યનિધાનને પ્રતીતમાં લઈને પચાવી દેવાની સમ્યક્શ્રદ્ધાની તાકાત છે. એ સિવાય પુષ્ય-પરિણામમાં પણ એવી તાકાત નથી. સર્વજ્ઞ ભગવાન કહે છે કે હે જીવ ! તારામાં સર્વજ્ઞતાની તાકાત છે એની પહેલાં પ્રતીત તો કર ! અંતર્મુખ થઈને તારા ચૈતન્યનિધાનમાં ડોકિયું તો કર. અંદર નજર કરતાં ન્યાલ કરી દે એવા ચૈતન્યનિધાન તારામાં ભર્યા છે. વળી જેમ અનિની જ્યોતમાં પ્રકાશક અને દાહક સ્વભાવ છે. તેમ ચૈતન્યજ્યોતિ ભગવાન આત્મામાં સ્વ-પરને જાણે એવી પ્રકાશકશક્તિ છે, અને જ્ઞાનમાં એકાગ્ર થઈને રાગાદિ વિકારને બાળીને ભર્યું કરી નાંખે એવો દાહક સ્વભાવ છે, એટલે કે સમ્યક્

ચારિત્ર વડે રાગાદિ વિકારનો નાશ કરી નાખવાની ચૈતન્યજ્યોતની તાકાત છે. આ રીતે ચૈતન્યતત્ત્વની સમ્યક્ષ્રદ્ધામાં આખા આત્માને પચાવે એવી પાચકશક્તિ છે, સમ્યગ્જ્ઞાનમાં સ્વ-પરને જાણે એવી પ્રકાશકશક્તિ છે ને સમ્યક્ષ્રચારિત્રમાં રાગાદિને બાળે એવી દાઢકશક્તિ છે. આવા સમ્યક્ષ્ર શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્ર સ્વરૂપ ચૈતન્યતત્ત્વ છે તે આ જગતમાં ઉત્તમ છે. અહો ! આવું પરમ ચૈતન્યતત્ત્વ જગતને દુર્લક્ષ છે. અર્થી શાસ્ત્રકાર કહે છે કે આ ચૈતન્યતત્ત્વ સ્વસંવેદ્ય છે, તે પોતે પોતાના જ્ઞાનથી જ જ્ઞાય તેવું છે, એ સિવાય રાગથી કે વાણીથી તે જ્ઞાય તેવું નથી. વાણીથી તે અગોચર છે. વાણીમાં તેનું અમુક કથન આવશે પણ વાણી કાઢવી તે અમારો સ્વભાવ નથી, અમારા આત્મામાંથી વાણી નીકળતી નથી અને તે વાણી તમારા આત્મામાં પ્રવેશતી નથી; એટલે વાણીના લક્ષે આત્મા નહિ પકડાય, પણ વાણીનું લક્ષ છોડીને જ્ઞાનને અંતર્સ્વભાવની સન્મુખ કરે તો આત્મા લક્ષમાં આવે તેવો છે, જ્ઞાન સિવાય રાગાદિથી કે વાણીથી તે દુર્લક્ષ છે. અંતર-સ્વભાવને લક્ષમાં લેવાનો ખરો પ્રયત્ન અનંતકાળમાં એક સેકંડ પણ જીવે કર્યો નથી. પુષ્ય-પાપ મને ડિનરૂપ છે અને અનુકૂળ સંયોગો મને મદદ કરશે-એમ માનીને જીવ બહારના લક્ષમાં જ અટક્યો છે, પણ અંતરમાં સંયોગથી તેમજ રાગથી પાર પોતાના ચૈતન્યતત્ત્વનું લક્ષ કદી કર્યું નથી માટે તે દુર્લક્ષ છે. પરંતુ જો યથાર્થજ્ઞાન વડે લક્ષમાં લેવા માંગે તો તે દુર્લક્ષ નથી. સ્વસંવેદન જ્ઞાનથી અનુભવમાં આવે છે. જેમ તીખાં (મરી) ની તીખાસ અને મરચાંની તીખાસ એ બંનેના રસમાં ફેર છે, તે જ્ઞાનથી ખ્યાલમાં આવે છે પણ વાણીથી પૂરું સમજાવી શકતું નથી, તેમ અર્થી સંતો કહે છે કે અહો ! ભગવાન આત્મા અતીન્દ્રિય ચૈતન્યરસનો પિંડ છે, તે ચૈતન્યરસનો સ્વાદ અનુભવમાં આવે છે પણ વાણી દ્વારા તે શાંત આનંદરસનું વર્ણન પૂરું થઈ શકતું નથી. પ્રભો ! વાણીનો પ્રવેશ આત્મામાં નથી, ને વિકલ્પ વડે પણ આત્માના સ્વભાવમાં પ્રવેશ થઈ શકતો નથી. આવો તારા ચૈતન્યતત્ત્વનો મહિમા છે. ચૈતન્યસ્વભાવનું આવું સામર્થ્ય અંતરમાં પોતાને ન ભાસે તો વાણી શું કરે ?

(૧) ચૈતન્યસ્વભાવની સામર્થ્યતા

(૨) વિકારની વિપરીતતા

અને (૩) સંયોગની પૂઠકતા

- એ ત્રણે પ્રકારોને બરાબર ઓળખે, તો સંયોગ અને વિકારનું લક્ષ છોડીને ચૈતન્યસ્વભાવમાં લક્ષને એકાગ્ર કરે. સંયોગ અને વિકારથી પાર એવા ચૈતન્યસ્વભાવનું સામર્થ્ય જ્યાં સુધી લક્ષમાં ન આવે ત્યાં સુધી જ્ઞાન તેમાં થંબે નહિ ને સમ્યગ્જ્ઞાન થાય નહિ. અનાદિથી જીવે સંયોગોનું અને રાગનું જ લક્ષ કર્યું છે પણ પોતાના ચૈતન્યસામર્થ્યને કદી લક્ષમાં લીધું નથી, માટે તેને દુર્લક્ષ કહ્યું છે. અર્થી ચૈતન્યતત્ત્વને 'દુર્લક્ષ' કહીને એમ સમજાવવું છે કે હે જીવ ! તું તેને લક્ષમાં લેવાનો અંતરંગ ઉદ્યમ કર; તે લક્ષમાં આવી જ ન શકે-એવો તેનો આશય નથી. વાણીથી, ઇન્દ્રિયોથી કે રાગથી દુર્લક્ષ હોવા છતાં અંતર્મુખ જ્ઞાનથી તે લક્ષમાં આવે છે, માટે તારા જ્ઞાનવડે ચૈતન્યતત્ત્વ લક્ષમાં લેવાનો ઉદ્યમ કર, એવો ઉપદેશ છે.

જેમ હીરામાં વાણી અંદર પ્રવેશ કરતું નથી પણ બહાર જ રહે છે, તેમ ચૈતન્યરસમાં મોટા મોટા ચોગી - ઓની વાણી પણ પ્રવેશ કરી શકતી નથી. વાણી તે જડ અને રૂપી છે, અરૂપી ચૈતન્યતત્ત્વમાં તેનો પ્રવેશ નથી. વાણી વાણીના યોગે નીકળે પણ જો તેનો ભાવ લક્ષમાં લઈને પોતે ચૈતન્યતત્ત્વને ન પકડે તો વાણીમાં સમજાવી દેવાની તાકાત નથી. ગણધરદેવની વાણીમાં પણ ચૈતન્યતત્ત્વનું પૂરું વર્ણન ન આવ્યું. વચ્ચનાતીત વસ્તુ વચ્ચનમાં કઈ રીતે આવે ? વચ્ચનમાં તો સ્થૂળ વર્ણન આવે. બાકી તો જ્ઞાનથી અંતરલક્ષ કરીને સીધી ચૈતન્યવસ્તુને પકડે તો તે અનુભવમાં આવે તેમ છે. માટે શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પણ કહ્યું છે કે-

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે દીહું જ્ઞાનમાં
કહી શક્યાં નહિ તે પણ શ્રી ભગવાન જો,
તેથી સ્વરૂપને અન્ય વાણી તો શું કહે ?
અનુભવ ગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો.

વચ્ચન તેમજ વિકલ્પોથી અગોચર, અને માત્ર સ્વાનુભવથી ગોચર આવું ચૈતન્યતત્ત્વ છે, અહો ! આવા ચૈતન્યનું લક્ષ સંસારના જીવોને બહુ દુર્લભ છે, ચૈતન્યનું લક્ષ પૂર્વે કદી નથી કર્યું તેથી તે દુર્લભ છે, પરંતુ અશક્ય નથી. દુર્લભ હોવા છતાં યથાર્થ પ્રયત્નથી તે સુલભ થઈ શકે છે. આવા ચૈતન્યસ્વભાવને લક્ષમાં લઈને તેનો મહિમા કરવો, તેની ભાવના કરવી-તે માંગલિક છે. આવા ચૈતન્યતત્ત્વને લક્ષમાં લીધા વિના બીજી કોઈ પણ રીતે મુક્તિના માર્ગની શરૂઆત થવાની નથી.

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે અમને ચૈતન્યતત્ત્વના વર્ણનનો વિકલ્પ ઉઠયો છે અને વાણીના યોગે વાણી નીકળે છે; પણ અરે! ચૈતન્યતત્ત્વ તો આ વિકલ્પ અને વાણી બંનેથી અગોચર છે. વાણી તો જડ છે તે ચૈતન્યથી જુદી છે, અને વિકલ્પ તે વિકાર છે તે પણ ચૈતન્યથી વિપરીત છે, તેના વડે ચૈતન્યતત્ત્વમાં પણોચાતું નથી; અંતરના શાન વડે જ લક્ષમાં આવે એવું ચૈતન્યતત્ત્વ છે. હું આવા ચૈતન્યતત્ત્વની પ્રાપ્તિનો જ કામી છું, વાણી અને વિકલ્પ હો ભવે પણ મારું ધ્યેય તો શુદ્ધ ચૈતન્યતત્ત્વને પ્રાપ્ત કરવાનું જ છે. ચૈતન્યતત્ત્વના વર્ણનનો વિકલ્પ ઉઠયો હોવા છતાં પણ ‘ચૈતન્યતત્ત્વ તે વિકલ્પથી અગોચર છે’ એમ કહીને તે વિકલ્પ હેય કરી નાંખ્યો છે, તેમજ ‘વાણીથી પણ ચૈતન્યતત્ત્વ અગોચર છે’ એટલે વાણી તરફ પણ જોર ન રહ્યું કે ‘હું આવી વાણી કાઢીને સામાને ચૈતન્યતત્ત્વ સમજાવી દઉં!’ વાણી ઉપર કે વિકલ્પ ઉપર જોર નથી પણ ચૈતન્યતત્ત્વ ઉપર જ જોર છે, ચૈતન્યતત્ત્વ જ અમારું ધ્યેય છે; માટે શ્રોતાને પણ કહે છે કે, તું વાણી કે વિકલ્પ ઉપર તારા લક્ષનું જોર ન આપીશ, પણ શુદ્ધચૈતન્યતત્ત્વ ઉપર જ લક્ષનું જોર આપીને તેને ધ્યેય બનાવજે. ‘અરે! મારું ચૈતન્યતત્ત્વ આ વિકલ્પથી પાર છે’ આમ જ્યાં શાનને અંતર્મુખ કરીને અંદરથી ચૈતન્યનો ઝણજણાટ આવ્યો ત્યાં ચૈતન્યતત્ત્વ લક્ષમાં આવે છે ને તેનો અપૂર્વ આનંદ અનુભવમાં આવે છે. અહો! અમારો આત્મા પોતે અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર છે, તે વચ્ચનાતીત છે ને વિકલ્પથી પણ પાર છે,- આમ પોતે જાગૃત થઈને પુરુષાર્થ વડે ચૈતન્યતત્ત્વની સન્મુખ જાય તો અંદરથી ચૈતન્યનો ઝણજણ જાગે ને આનંદનું વેદન થાય. સંતોને એવો વિકલ્પ ઉઠયો કે ‘અહો! આવું પરમ ચૈતન્યતત્ત્વ છે તેને જગતના જ્યો સમજે ને આત્માના આનંદની સન્મુખ થાય !’ આવા વિકલ્પથી વાણી નીકળી, પણ તે વિકલ્પ કે વાણી વડે આત્મા અનુભવમાં આવી જાય તેવો નથી. તું વિકલ્પ અને વાણીનું અવલંબન છોડીને શાન વડે જ શાનાનંદ સ્વભાવને પકડવાનો પ્રયત્ન કર તો તને વાણી નિમિત્ત કહેવાય. પણ ચૈતન્યતત્ત્વ તો વાણીથી પાર જ છે. વાણી જડરૂપી છે તેનામાં એવી તાકાત નથી કે અરૂપી ચૈતન્યતત્ત્વમાં પ્રવેશ કરે. વાણી તો ચૈતન્યતત્ત્વની બહાર જ લોટે છે. આવા ચૈતન્યતત્ત્વને શાનનું લક્ષ્ય બનાવીને તેનો અનુભવ કરવો તે અપૂર્વ ધર્મ છે, ને તે જ કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે.

*****

જેતપુર શહેરના જિનમંદિર માટે રૂ. ૫૦૦૨) ની ઉદાર સહાયતા

સૌરાષ્ટ્રમાં પૂ. ગુરુદેવના મંગલ વિલાર દરમિયાન માફ સુદ આઠમના રોજ જેતપુર શહેરમાં જિનમંદિર માટેની જાહેરાત થયેલી, તે સમાચાર ‘આત્મધર્મ’ અંક ૧૨૫ માં આવી ગયા છે. તે વખતે અંદાજ રૂ. ૭૦૦૦) નું ફંડ થયેલું.

આ ઉપરાંત શ્રાવણ વદ અમાસના રોજ પોરબંદરના ઉત્સાહી ભાઈશ્રી ભૂરાલાલ ભુદરજી કોઠારીએ જેતપુરના જિનમંદિરને માટે રૂ. ૫૦૦૨) ની ઉદાર સહાયતા જાહેર કરી છે, તેમાં રૂ. ૨૫૦૧) પોતાના નામથી અને રૂ. ૨૫૦૧) પોતાનાં ધર્મપત્ની કસુંબાબેનના નામથી જાહેર કર્યા છે.

ઉપરની રકમ ઉપરાંત ગોડલના જિનમંદિર માટે પણ તેમણે રૂ. ૧૦૦૨) જાહેર કર્યા હતા.

પંચકલ્યાણક મહોત્સવ પ્રસંગે પૂ. ગુરુદેવ પોરબંદર પદ્માર્થ ત્યારથી ભાઈશ્રી ભૂરાલાલભાઈને સત્તતત્ત્વ પ્રત્યે રુચિ અને ભક્તિ જાગૃત થયાં, અને ટૂંકા વખતમાં તેમણે ઘણ્ણો ઉત્સાહ બતાવ્યો છે. તે માટે તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે.

*****

આનંદ ક્યાં ? ને આદરણીય શું ?

*****

આત્માનો સ્વભાવ ચિદાનંદ છે, શાન ને આનંદ તેના સ્વભાવમાં જ ભર્યા છે; પણ અનાદિથી તેને ભૂલીને, બહારમાં આનંદ માનીને સંસારમાં રખડે છે. અનાદિથી સંસારમાં રખડતાં આત્માના ભાન સિવાય બીજું બધું કર્યું-સ્વર્ગમાં ગયો ને નરકમાં પણ ગયો, રંક થયો ને રાજા પણ થયો, પરંતુ આત્માના ભાન વિના તેને ક્યાંય શાંતિ ન થઈ. શાંતિ તો આત્માના સ્વભાવમાં છે તેને ઓળખે તો શાંતિ પ્રગટે, શાંતિ જ્યાં ભરી હોય ત્યાંથી પ્રગટે, પણ બહારથી ન આવે. જેમ ચણામાં જ મીઠાસ ભરી છે, તેને સેકતાં તેમાંથી જ તે બહાર આવે છે, તાવડામાંથી તે મીઠાસ નથી આવતી; તેમ આત્મા પોતે જ આનંદસ્વભાવથી ભરેલો છે, તેની શ્રદ્ધા કરીને તેમાં એકાગ્ર થતાં તેમાંથી જ તે આનંદ પ્રગટે છે, ક્યાંય બહારથી તે આનંદ નથી આવતો. આત્મા સિવાય બહારના કોઈ વિષયોમાં આનંદ માનવો તે ભાંતિ છે. પરમાં આનંદ માનીને જે રાગ થાય છે તે રાગમાં પણ આનંદ નથી. હિંસાદિ પાપનો રાગ તો દુઃખદાયક છે ને દ્યા-દાન વગેરેનો પુણ્યરાગ થાય તે પણ દુઃખરૂપ છે, તેમાં ચૈતન્યનો આનંદ કે શાંતિ નથી.

આત્માના સ્વભાવમાં આનંદ છે તેને ભૂલીને બહારમાં ને રાગમાં આનંદ માન્યો, તોપણ જીવના સ્વભાવમાં જે આનંદ ભર્યો છે તેનો નાશ થઈ ગયો નથી. જેમ જાચા ચણાનો સ્વાદ તૂરો લાગે છે તોપણ તેના સ્વભાવમાં જે મીઠો સ્વાદ છે તેનો નાશ થઈ ગયો નથી, તેને સેકતાં તે મીઠાસ બહાર આવે છે. તેમ અજ્ઞાનભાવને લીધે અનાદિથી જીવ સંસારમાં દુઃખી છે તોપણ તેનામાં આનંદસ્વભાવ ભર્યો છે, સમ્યક્ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્ર વડે આત્માનું પ્રતપન કરતાં તે આનંદનો અનુભવ થાય છે. પહેલાં અંતમુખ સ્વભાવની શ્રદ્ધા કરીને સમ્યગ્દર્શન કરતાં જ નિર્વિકલ્પ આનંદના અંશનો અપૂર્વ સ્વાદ આવે છે, અને પૂર્ણાનંદ પ્રતીતમાં આવી જાય છે કે અહો ! સિદ્ધ ભગવાન જેવો પરિપૂર્ણ આનંદ તો અહીં જ ભર્યો છે. આવા આત્માના અતીનિદ્રય આનંદનું ભાન થતાં બહારના વિષયો તુચ્છ ભાસે છે. તેમાં ક્યાંય સ્વખેય સુખ ભાસતું નથી. આનંદનિધાન ચૈતન્યમૂર્તિ આત્માની રુચિ છોડીને બહારની રુચિ તે સંસારનું કારણ છે, અને આત્માના આનંદ-સ્વભાવની રુચિ કરવી તે મોક્ષનું કારણ છે.

ભાઈ ! અનાદિથી તું સંસારમાં રખડી રહ્યો છે, તેમાં તારા આત્માનો આનંદસ્વભાવ પણ તારી સાથે ને સાથે જ છે, આત્માની શક્તિમાં જે આનંદસ્વભાવ પડ્યો છે તે કદી તેનાથી જુદ્ધો પડતો નથી. પણ અનાદિથી જીવે તેની સામે જોઈને સ્વશક્તિની સંભાળ કદી કરી નથી તેથી તે આનંદનો અનુભવ થતો નથી. મારા આત્માનો આનંદસ્વભાવ એવો ને એવો છે-એમ સ્વભાવશક્તિની સંભાળ કરીને તેમાં એકાગ્ર થતાં આત્માના આનંદનો અનુભવ થાય છે.

આ શરીર જડ છે. તેમાં ક્યાંય આત્માનો આનંદ નથી. શરીર આત્માથી જુદ્ધ છે, તેની કિયાને આત્મા કરી શકતો નથી. શરીરની કિયાઓ સ્વયં થાય છે, ત્યાં ‘આને હું કરું છું’ એમ અજ્ઞાની તેનું અભિમાન કરે છે, તેને જડથી ભિન્ન આત્મસ્વરૂપની ખબર નથી. ભાઈ ! તારો આત્મા તો શાન છે, તે જડમાં શું કરે ? શરીરમાં રોગ થાય ત્યાં શાન તેને જાણો પણ તે

રોગને મટાડવાની જ્ઞાનની તાકત નથી. શરીરમાં રોગ થવાની ઈચ્છા ન હોય છતાં રોગ થાય છે તેને આત્મા રોકી શકતો નથી. આ નજીકના શરીરનું કાર્ય પણ જીવને આધીન થતું નથી તો પછી બીજા પરપદાર્થોનાં કામ આત્મા કરે એ વાત તો ક્યાં રહી? જડ-ચેતનની એકત્વબુદ્ધિ અજ્ઞાનીને અનાદિથી ભ્રમણાનો રોગ લાગુ પડ્યો છે. તે ભ્રમણાનો રોગ ક્યારે ટળે? તેની આ વાત છે. હું તો જ્ઞાનસ્વરૂપ જ્ઞાનનાર છું, જ્ઞાન સિવાય બીજું કોઈ કાર્ય મારું નથી, આ શરીરાદિ પરપદાર્થો તે મારાં જ્ઞાનના શૈયો છે પણ તેમના કાર્યો મારાં નથી, તે પદાર્થો મારાથી જુદા છે, મારું શુદ્ધ ચિદાનંદતત્ત્વ તે મારું સ્વજ્ઞેય છે ને તે સ્વજ્ઞેયમાં જ્ઞાનની એકતાથી જે વીતરાગી નિર્મળ આનંદશા પ્રગટી તે મારું કાર્ય છે.-આવું યથાર્થ અંતરભાન કરતાં અનાદિની ભ્રમણ છેદાઈ જાય છે, ને પરના કાર્યો હું કરું-એવું અભિમાન થતું નથી. આવું ભાન કરવું તે અપૂર્વ ધર્મની શરૂઆત છે, ને તેનાથી જ આત્માની મહત્ત્વા છે.

અજ્ઞાની લોકો ચૈતન્યસ્વભાવનો મહિમા ઓળખતા નથી તેથી લક્ષ્મી વગેરે બાધ્યસંયોગોથી આત્માની મહત્ત્વા માને છે. પરંતુ ખરેખર બાધ્ય સંયોગોથી આત્માની મહત્ત્વા નથી, પરંતુ અંતરસ્વભાવની પ્રભુતાનું અવલંબન કરતાં જે સમ્યજ્ઞર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ વીતરાગી ધર્મ પ્રગટે તેના વડે આત્માની મહત્ત્વા છે ને તેમાં જ આત્માની શોભા છે. જુઓ, જગતમાં મોટા ચક્વતીઓ ને ઇન્દ્રો પણ, મહા મુનિરાજ વગેરે સંતોના ચરણોમાં નમસ્કાર કરે છે; મુનિરાજ પાસે તો કાંઈ પૈસા વગેરેનો સંયોગ નથી, અને ચક્વતી પાસે તો ધનના ઢગલા છે, છતાં તે ચક્વતી મુનિરાજના ચરણોમાં કેમ નમે છે?-કારણકે મુનિરાજ પાસે આત્માના સમ્યજ્ઞર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રરૂપ ધર્મની અધિકતા છે, તેથી ચક્વતી પણ તેમના ચરણોમાં વંદન કરે છે. આનો અર્થ એ થયો કે પુષ્યના ફળ કરતાં ધર્મનો મહિમા છે, સંયોગથી આત્માની મહત્ત્વા નથી પણ આત્મામાં જે વીતરાગી ધર્મ પ્રગટ્યો તેનાથી જ આત્માની મહત્ત્વા છે, પુષ્ય કે પુષ્યનાં ફળ આદરણીય કે વંદનીય નથી, પરંતુ વીતરાગી ધર્મ જ આદરણીય ને વંદનીય છે. એટલે જે જીવ પુષ્યનો કે પુષ્યના ફળનો આદર ન કરતાં આત્માનો વીતરાગી ધર્મ જ આદરણીય છે-એમ સમજે તેણે જ ધર્માત્માનો ખરો આદર અને નમસ્કાર કર્યા છે, જો પુષ્યનો કે સંયોગનો આદર કરે તો તેણે ધર્માત્માનો ખરો આદર કે નમસ્કાર કર્યા નથી. ધર્મ અને પુષ્ય એ બંને ચીજ જુદી છે-એ વાત પણ વણા જીવોના ખ્યાલમાં આવતી નથી, ને પુષ્યને જ ધર્મ સમજીને તેનો આદર કરે છે, એવા જીવો તો મિથ્યાદાદિ છે, ને પુષ્ય કરે તો પણ તેઓ સંસારમાં જ રખ્યે છે. જેને અંતરમાં સંયોગથી પાર ચિદાનંદસ્વભાવનું ભાન છે-એવા ધર્માત્માને મોટા પુષ્યવંતો પણ નમસ્કાર કરીને આદર કરે છે, માટે પુષ્ય તે આદરણીય નથી પણ આત્માનો વીતરાગી ધર્મ આદરણીય છે.

જગતમાં પૈસા-મકાન-સ્ત્રી વગેરે બહારની ચીજો તો આત્માથી જુદી જ છે, તે ચીજો કાંઈ આત્મામાં આવી ગઈ નથી, ને તેમાં આત્માનો સંસાર નથી, પણ સ્વ-પરની બિજ્ઞતા ચૂકીને આત્મા તેની મમતા કરે છે, તે મમત્વભાવ જ આત્માનો સંસાર છે, સ્વ-પરની બિજ્ઞતાનું ભાન કરીને જેણે પરની મમતા છોડીને પોતાના ચિદાનંદ સ્વભાવમાં એકતા કરીને સમતા પ્રગટ કરી, તેને સંસારનો નાશ થઈને મોક્ષમાર્ગ પ્રગટ થાય છે. બહારમાં ઘર-કુટુંબ-લક્ષ્મી વગેરે છોડીને

જંગલમાં ચાલ્યો જાય ત્યાં લોકો કહે છે કે એણે સંસાર છોડ્યો. પણ જ્ઞાની કહે છે કે ચૈતન્યસ્વરૂપના ભાન વિના તેણે સંસાર છોડ્યો જ નથી; પર ચીજ મારી હતી ને મેં તેને છોડી-એવી સ્વ-પરની એકત્વબુદ્ધિથી મિથ્યાત્વભાવરૂપ સંસાર તો તેને ભેગો ને ભેગો જ છે. અને જ્ઞાની-સમક્ષીતી ગૃહ્ણવાસમાં હોય-વેપાર ધંધો ને કુટુંબ વચ્ચે રહ્યા હોય તોપણ અંતરના ચિદાનંદ સ્વભાવની દેખિમાં તેમને આખો સંસાર છૂટી ગયો છે, હજુ અસ્થિરતાના રાગ પૂરતો અલ્ય સંસાર છે, પરંતુ ‘હું તો ચિદાનંદ સ્વરૂપ જ છું, રાગ કે સંયોગ તે હું નથી’-એવી અંતર્સ્વભાવની દેખિના પરિણમનમાં સંસારનું સ્વામીપણું છૂટી ગયું છે. આવી અંતર્દેખિ પ્રગટ કર્યા વગર ગમે તેટલો બાધ્ય ત્યાગ ને રાગની મંદતા હોય તોપણ તેને બિલકુલ ધર્મ થતો નથી ને સંસારનો અંત આવતો નથી. અને આવી અપૂર્વ અંતર્દેખિ પ્રગટ કરતાં અલ્યકાળમાં જ સંસારનો અંત આવીને મોક્ષદશા પ્રગટે છે.

જીવે અંતરમાં આલ્બાદ લાવીને પોતાના જ્ઞાનાનંદસ્વરૂપની વાત પૂર્વે કદી સાંભળી નથી, પરની જ વાત સાંભળી છે. ચૈતન્યસ્વરૂપનું યથાર્થ શ્રવણ પણ જીવને મૌંધું છે, તો તે સમજીને અંતરમાં તેની રુચિનો પ્રયત્ન કરવો તે તો ક્યાંથી લાવે ? અહો ? જીવને આવી વાતનું શ્રવણ પણ ક્યારેક મહાભાગ્યે પ્રાપ્ત થાય છે. પહેલાં તો અંતરના હકારપૂર્વક સત્યનું શ્રવણ કરીને સત્ય-અસત્યનો નિર્ણય કરે પછી તેનું અંતરપરિણમન થાય. પણ હજુ જેનું શ્રવણ જ ઉંઘું હોય અને નિર્ણયમાં ભૂલ હોય તેને સત્યનું પરિણમન તો ક્યાંથી થાય ? જીવ અનાદિથી બીજા પ્રયત્નમાં અટક્યો છે પણ પોતાના સ્વભાવની સમજણનો યથાર્થ પ્રયત્ન તેણે કદી કર્યો નથી, તેથી તેની સમજણની વાત કઠણ લાગે છે ને બધારથી કોઈ ધર્મ મનાવે તો તે વાત ઝટ બેસી જાય છે. પણ ભાઈ ! પુણ્યથી હિંત થાય એવી ઉંઘી વાત તો તને અનાદિથી બેઠેલી જ છે, અંતરના ચિદાનંદતત્ત્વની સમજણ વિના તારા ભવભ્રમણનો આરો આવે તેમ નથી. માટે તેની રુચિ કરીને સત્સમાગમે તે સમજવાનો પ્રયત્ન કર તો અંતરનો ચૈતન્યસ્વભાવ જરૂર સમજાય તેવો છે. જગતની દરકાર છોડીને એકવાર આત્માની દરકાર કર, તો આત્મસ્વભાવનો અનુભવ થયા વિના રહે નહિ. આ વિધિ સિવાય બીજી કોઈ વિધિથી ધર્મ થવાનો નથી. જેમ શીરો વગેરે કરવું હોય તો તેની વિધિ જાણીને તે પ્રમાણે કરે છે, તેમ જેણે આત્માની મુક્તિ કરવી હોય તેણે તેની વિધિ જાણવી જોઈએ. પહેલાં જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ આત્માને ઓળખીને તેની સાચી શ્રદ્ધા અને જ્ઞાન થાય, ત્યાર પછી જ તેમાં લીનતા વડે ચારિત્ર થાય, એ સમ્યક્-શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને ચારિત્ર તે મોક્ષનું કારણ છે; તેમાં પણ પહેલાં સમ્યક્-શ્રદ્ધા કરવી તે તેનું મૂળ છે સમ્યક્ શ્રદ્ધા વગર કદી ધર્મની શરૂઆતનો અંશ પણ થાય નહિ.

વીર સં. ૨૪૮૦ ના માણ સુદ ૭ ના રોજ વડીઆ ગામમાં પુ. ગુરુદેવના પ્રવચનમાંથી.

* * * *

આચ્ચિન : ૨૪૮૦

: ૨૩૩ :

‘આત્મા કોણ છે ને કઈ રીતે પ્રમાય ?’

* * * * * * * * * (૧૭) * * * * * * * * *

{ શ્રી પ્રવચનસારના પરિશિષ્ટમાં આચાર્યદ્વારા ૪૭ નચોથી આત્મદ્રવ્યનું
વર્ણન કર્યું છે, તેના ઉપર પૂર્ણ ગુરુદેવશ્રીનાં વિશિષ્ટ અપૂર્વ પ્રવચનોનો સાર. }

* * * *

- * જિજ્ઞાસુ શિષ્ય પૂછે છે કે: ‘પ્રભો ! આત્મા કોણ છે ને કઈ રીતે પ્રાપ્ત કરાય છે ?’
- * શ્રી આચાર્યદ્વારા ઉત્તર આપે છે કે: ‘આત્મા અનંત ધર્મોવાળું એક દ્રવ્ય છે અને અનંતનયાત્મક શુદ્ધત્વાનુભવ વડે તે જણાય છે.’ આવા આત્મદ્રવ્યનું આ વર્ણન ચાલે છે.

(અંક ૧૩૧ થી ચાલુ)

[૩૦] કાળનયે આત્માનું વર્ણન

‘આત્મદ્રવ્ય કાળનયે જેની સિદ્ધિ સમય પર આધાર રાખે છે એવું છે,—ઉનાળાના દિવસ અનુસાર પાકતા આમ્રફળની માફક. આત્માની મુક્તિ જે સમયે થવાની છે તે સમયે જ થાય—એવો કાળનયથી આત્માનો એક ધર્મ છે, જે કાળે મુક્તિ થાય છે તે કાળે પણ તે પુરુષાર્થપૂર્વક જ થાય છે, પરંતુ પુરુષાર્થથી કથન ન કરતાં ‘સ્વકાળથી મુક્તિ થઈ’ એમ કાળનયથી કહેવામાં આવે છે. સ્વકાળથી મુક્તિ થઈ માટે પુરુષાર્થ ઊરી જાય છે—એમ નથી. સ્વકાળે મુક્તિ થઈ તેમાં પણ પુરુષાર્થ તો બેગો જ છે.

જે સમયે મુક્તિ થવાની છે તે સમયે થાય છે, પણ તે મુક્તિ ક્યાંથી થાય છે ? કે દ્રવ્યમાંથી થાય છે, એટલે આમ નક્કી કરનારનું લક્ષ એકલી મુક્તિની પર્યાય ઉપર નથી રહેતું પણ પર્યાયના આધારભૂત દ્રવ્ય ઉપર તેની દર્શિ જાય છે. ‘જે કાળે મુક્તિ થવાની હોય તે કાળે થાય’—આવો ધર્મ તો આત્મદ્રવ્યનો છે એટલે આત્મદ્રવ્ય ઉપર જેની દર્શિ છે તે જ આ ધર્મનો નિર્ણય કરી શકે છે; એટલે આ નિર્ણયમાં મુક્તિનો પુરુષાર્થ આવી જ જાય છે. પોતાની મુક્તપર્યાયના કાળને જોનાર ખરેખર દ્રવ્યની સામે જુઓ છે, કેમકે ‘જેની સિદ્ધિ સમય પર આધાર રાખે’ એવો ધર્મ દ્રવ્યનો છે; દ્રવ્યની સામું જોયું તે જ અપૂર્વ પુરુષાર્થ છે. દ્રવ્યની સામે જોનારે નિમિત્ત વિકાર કે પર્યાય ઉપરથી દર્શિ ઊઠાવી લીધી છે, તેમજ એકેક ગુણના બેદ ઉપર પણ તેની દર્શિ નથી; આવી દ્રવ્યદર્શિમાં જ કમબજ પર્યાયનો નિર્ણય, સ્વકાળનો નિર્ણય, ભેદજ્ઞાન, મોક્ષમાર્ગનો પુરુષાર્થ, કેવળીનો નિર્ણય વગેરે બધું આવી જાય છે. કાળનયનું પરમાર્થ તાત્પર્ય પણ એ જ છે કે સ્વદ્રવ્યની દર્શિ કરવી. આ ધર્મ કાંઈ કાળના આધારે નથી પણ આત્માના આધારે છે, એટલે મુક્તિના કાળનો નિર્ણય કર-

નાર કાળ સામે નથી જોતો પણ આત્મા સામે જુએ છે.

કેવળી ભગવાને કેવળજ્ઞાનમાં જે કાળ જોયો તે કાળે જ મુક્તિ થાય, મુક્તિનો કાળ ફરે નહિએવો આત્મદ્રવ્યનો એક ધર્મ છે; આત્માના આ ધર્મનો નિર્ણય પરની સામે જોઈને થતો નથી પણ આત્મદ્રવ્યની સામે જોવાથી જ તેના ધર્મનો નિર્ણય થાય છે. કાળનય પણ કોને જુએ છે?—કે જેની સિદ્ધિ કાળ ઉપર આધાર રાખે છે એવા આત્મદ્રવ્યને તે જુએ છે, એટલે જે જીવ અંતર્મુખ થઈને આત્મદ્રવ્ય ઉપર જુએ છે તેણે જ કાળનયને સાચો માન્યો કહેવાય, અને તેનો મુક્તિનો કાળ અલ્પકાળમાં જ થવાનો હોય.

જુઓ, અહીં એકેક ધર્મને સિદ્ધ નથી કરવો પણ આખા આત્મદ્રવ્યને સિદ્ધ કરવું છે, માટે ધર્મ જોનારે પોતાનું શાન આત્મા તરફ વાળવાનું છે. આ રીતે દ્રવ્યદેણિ કરીને શુદ્ધઆત્માને પ્રતીતમાં લેવો તે જ આ બધાનું તાત્પર્ય છે. જે જીવ આખા આત્માને તો પ્રતીતમાં લેતો નથી ને એકેક ધર્મને જ જુદો પાડીને દેખે છે તેના તો બધા નયો મિથ્યા છે. પ્રમાણ શાનથી અનંત ધર્માત્મક અખંડ આત્માને સ્વીકાર્ય વગર તેના એકેક ધર્મનું સાચું શાન હોય નહિએ એટલે કે નય હોય નહિએ.

કાળનય કહે છે કે આત્મામાં જે સમયે સમ્યજ્ઞશન થવાનું તે જ સમયે થવાનું-પણ તે કોને બેધું? કે જેણે દ્રવ્ય સામે જોયું તેને! એટલે જેને આ વાત બેદી તેને તો સમ્યજ્ઞશનનો કાળ આવી જ ગયો છે. આત્માનો જે ધર્મ છે તે ક્ષણિક પર્યાયને આધારે નથી પણ દ્રવ્યના આધારે છે. પર્યાય તો સમયે સમયે ચાલી જ જાય છે, અનેક પર્યાયો તો એક સમયે હોતી નથી, ને દ્રવ્ય તો સદા એકરૂપ છે, માટે તે દ્રવ્ય ઉપર દેણિ જતાં જ પર્યાયના કાળનો કે કમબદ્ધ પર્યાયનો યથાર્થ નિર્ણય થાય છે.

એકેક સમયની પર્યાયનો કાળ વ્યવસ્થિત છે. જે પર્યાયનો જે કાળ છે તેમાં ફેરફાર થાય નહિએ. જો તેમાં ફેરફાર થાય તો વસ્તુસ્વભાવ કે કેવળજ્ઞાન જ સાબિત થાય નહિએ. અને આમ હોવા છતાં આમાં પુરુષાર્થ પણ આવી જાય છે, કેમકે પર્યાયનો નિર્ણય કરનારનું મુખ આત્મદ્રવ્ય ઉપર છે, દ્રવ્યની જ તેની દેણિમાં મુખ્યતા છે, દ્રવ્યની સન્મુખ દેણિમાં તેને પર્યાય ફેરવવાની બુદ્ધિ રહેતી નથી, પરંતુ દ્રવ્યના આશ્રયમાં પર્યાયનું નિર્મળ પરિણામન થઈ જાય છે અને તેને અલ્પકાળમાં કેવળજ્ઞાન થઈ જાય છે.

અહો! વીતરાગી સંતો ગમે તે પડખાંથી વાત સમજાવે, પણ તેમાં વસ્તુનો મૂળ સ્વભાવ જ બતાવવા માગે છે.

* * * *

જે મુક્તિનો સમય છે તે સમયે જ મુક્તિ થાય છે—આવો કાળનયથી આત્માનો સ્વભાવ છે. હવે આત્માની મુક્તિનો સમય નક્કી કરનારને સ્વભાવસન્મુખ દેણિથી જ તે નક્કી થાય છે, એટલે સ્વભાવસન્મુખ દેણિમાં અલ્પકાળે મુક્તિ થાય એવો કાળ તેને હોય જ. સર્વજ્ઞ ભગવાને જોયું તે જ સમયે મુક્તિ થાય—એવો કાળનયે આત્માનો ધર્મ છે; પણ તે ધર્મ નક્કી કર્યારે થાય? તે ધર્મ પરના આશ્રયે નથી પણ આત્માના આશ્રયે છે એટલે જર્યારે આખો આત્મા દેણિમાં લ્યે ત્યારે તેનો આ ધર્મ નક્કી થાય. અને જેણે આત્માને દેણિમાં લીધો તેને અલ્પકાળમાં જ મુક્તિનો સ્વકાળ અવશ્ય હોય છે. આ કાળનય પણ કાંઈ પુરુષાર્થ ઊડાડવા માટે નથી, પરંતુ તેમાં વીતરાગી શાતાટદ્યાપણાનો સમ્યક્ પુરુષાર્થ આવી જાય છે, તે

મોક્ષનું કારણ છે. સ્વભાવ ઉપર દેખિ કરે તેને જ આ નય યથાર્થપણે બેસે છે, બીજાને આ નય બેસતો નથી.

શંકા:-કાળનયે આત્માની સિદ્ધિ સમય ઉપર આધાર રાખે છે, એટલે હવે અમારે શું રહ્યું ? અમારે તો કાળ સામે જોઈને બેસી રહેવાનું જ રહ્યું ?

સમાધાન:-એમ નથી; સાંભળ ભાઈ ! કાળનયે જેની સિદ્ધિ સમય ઉપર આધાર રાખે છે- એવું કોણ છે ?-કે આત્મદ્રવ્ય ! તો આ ધર્મ માનનારે કાળ સામે જોવાનું ન રહ્યું પણ આત્મા સામે જોવાનું રહ્યું. આત્માના સ્વભાવ ઉપર દેખિ ગઈ ત્યાં સ્વકાળ અલ્પ સમયમાં પાકવાનો જ હોય. અહીં દેખાંતમાં પણ એવી કેરી લીધી છે કે ઉનાળાનો કાળ આવતાં જે પાકી જાય છે, તેમ સિદ્ધાંતમાં એવો આત્મા લેવો કે સ્વભાવનો નિર્ણય કરીને સ્વભાવ તરફના સમ્યક્ પુરુષાર્થથી જેને મુક્તિ નો કાળ પાકી જાય છે. સર્વજાદેવે તો મુક્તિનો જે સમય છે તે જોયો છે, પણ ‘હું મુક્ત થઈશ, મુક્ત થવાનો મારા આત્માનો સ્વભાવ છે’-એમ જેણે નક્કી કર્યું તેને બંધનની કે રાગની રૂચિ રહેતી નથી, પણ જેમાંથી મુક્તદશા આવવાની છે એવા સ્વદ્રવ્ય તરફ તે જુઓ છે, ને અલ્પકાળે તેને મુક્તિનો સ્વકાળ પાકી જ જાય છે. જેને રાગની કે નિમિત્તની રૂચિ છે તેને ખરેખર મુક્તિનો નિર્ણય નથી. મુક્તિનો નિર્ણય કરનાર આત્માને જુઓ છે, કેમકે મુક્તિ કોઈ નિમિત્તના આશ્રયે રાગના આશ્રયે કે પર્યાયના આશ્રયે નથી પણ આત્મદ્રવ્યના આશ્રયે છે; તેથી તે આત્મદ્રવ્યનું અવલંબન કરીને શાતાદ્ધા રહે છે, તેને પર્યાય બુદ્ધિની અધીરજ કે ઉતાવળ થતી નથી, શાતાદ્ધાપણે વર્તતા તેને મુક્તિ અલ્પકાળમાં થઈ જાય છે.

જેણે પોતાની મુક્તિ થવાનો નિર્ણય કર્યો કે સ્વકાળે મુક્તિ પર્યાય થવાનો ધર્મ મારા આત્મામાં છે, તેણે રાગમાં એકાગ્ર થઈને તે નિર્ણય નથી કર્યો પણ શાતાદ્ધાપણે શાન પર્યાયને એકાગ્ર કરીને તે નિર્ણય કર્યો છે એટલે વર્તમાનમાં તે સાધક તો થયો છે. હવે તેની દેખિ આત્માના સ્વભાવ ઉપર છે, ‘હું ઝટ મુક્તિ કરું ને સંસાર ટાળું’-એવી પર્યાય દેખિ તેને નથી, હવે સ્વભાવમાં એકાગ્ર થતાં તેને અલ્પકાળમાં મુક્તદશા થઈ જશે.

હું ઘણું જોસ કરીને ઝટ મારી મુક્તિ કરી નાંખું, દયા આકરા વ્રત તપ વગેરે કરીને મારી મુક્તિ વહેલી કરી દઉં-એમ પર્યાય સામે જોઈને આકૃષ્ણતા કરે તેમાં તો વિષમતા છે, એવી વિષમતાથી મુક્તિ થતી નથી, પણ હું તો શાન છું-એમ શાનસ્વભાવને લક્ષમાં લઈને તેમાં એકાગ્ર થતાં મુક્તિ થઈ જાય છે, શાતાદ્ધા સ્વભાવમાં રહેતાં જે સમયે મુક્તિ થવાની છે તે સમયે થઈ જાય છે, તેને મુક્તિના સમય વચ્ચે લાંબો કાળ હોતો નથી. અરે ! વેલો મોક્ષ કરું-એ પણ વિષમભાવ છે, કેમ કે અવસ્થા એ જ વસ્તુની વ્યવસ્થા છે, ઝટ મોક્ષ કરું-એમ કહે પણ મોક્ષ થવાનો ઉપાય તો સ્વદ્રવ્યનો આશ્રય કરવો તે છે, તે ઉપાય તો કરે નહિ તો મોક્ષ કર્યાંથી થાય ? સ્વદ્રવ્યની દેખિ કરતાં મોક્ષ અલ્પકાળમાં થઈ જાય છે પણ ત્યાં મોક્ષપર્યાય ઉપર દેખિ રહેતી નથી. સ્વભાવનું અવલંબન રાખીને શાતાદ્ધા થયો તેમાં પર્યાયની ઉતાવળ કરવાનું રહે છે જ કયાં ? કેમકે સ્વભાવના અવલંબને તેની પર્યાય ખીલતી જ જાય છે, હવે તેને મોક્ષ થતાં જારી વાર લાગશે નહિ.

જુઓ, આ કાળનયનું રહસ્ય ! જેણે આ કાળનયથી પણ આત્માનો નિર્ણય કર્યો તેના શાનમાં શાતાદ્ધાપણાની ધીરજ થઈ ગઈ, તેના

આત્મદ્રવ્યમાં અલ્પકાળે મુક્તિ થવાનો સ્વકાળ છે જે, કેવળી ભગવાને પણ અલ્પકાળમાં તેનો મોક્ષ જોયો છે. કાળનયથી આત્માની મુક્તિ સમય ઉપર આધાર રાખે છે-એમ કહું તેમાં પુરુષાર્થની નબળાઈ નથી પણ સ્વભાવ દસ્તિનું જોર છે; આનો નિર્ણય કરનાર જીવ દ્રવ્યસ્વભાવ ઉપર દસ્તિ રાખીને બંધ-મોક્ષનો પણ શાતા રહી જાય છે, ને અલ્પકાળમાં તેની મુક્તિ થઈ જાય છે, કેવળી ભગવાનના શાનમાં તેની મુક્તિનાં પ્રમાણ નોંધાઈ ગયા છે, અને તે આત્માના સ્વભાવમાં પણ તેવો ધર્મ છે. અણો? આમાં મોક્ષનો પુરુષાર્થ છે પણ આકુળતા નથી, શાતાદીપણાની ધીરજ છે. ઉતાવળ કરે તો તેને શાતાદીપણું ન રહું પણ આકુળતા થઈ-વિષમભાવ થયો, તે તો મોક્ષને રોકનાર છે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પણ કહે છે કે-ઉતાવળ તેટલી કચાશ, અને કચાશ તેટલી ખટાશ. સ્વભાવદસ્તિમાં ધર્મને ઉતાવળ નથી, અને પુરુષાર્થની કચાશ પણ નથી; સ્વભાવની દસ્તિમાં શાતાદીપણે મોક્ષનો પ્રયત્ન તેને ચાલુ જ છે ને અલ્પકાળે તેને મોક્ષદશા થઈ જાય છે.

જુઓ, કાળનયને આચાર્યદ્વિષે ગુપ્ત નથી રાખ્યો; કાળનયના વર્ણનમાં પણ શુદ્ધ દ્રવ્યસ્વભાવનો આશ્રય કરવાનું જ તાત્પર્ય નીકળે છે. અજ્ઞાનીઓ સમજ્યા વિના પોતાની સ્વર્ણંદ્ર કલ્પનાથી ઊંઘા અર્થ કરે છે.

ધર્મ કહે છે કે ‘ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્ત સમભાવ જો’-પણ તે કોની દસ્તિએ? શુદ્ધસ્વભાવની દસ્તિએ; સ્વભાવદસ્તિમાં બંધ-મોક્ષ ઉપર ધર્મને સમભાવ છે, એટલે કે બંધ ટાળું ને મોક્ષ કરું-એમ પર્યાયની વિષમતા ઉપર તેની દસ્તિ નથી પણ એકરૂપ ચિદાનંદ સ્વભાવ ઉપર તેની દસ્તિ છે તે સ્વભાવની દસ્તિમાં અલ્પકાળે ભવ ટળીને મોક્ષ થયા વિના રહે નહિં.

આ વિકાર મારે નથી જોઈતો-એમ વિકાર સામે જોયા કરે તો તે વિષમભાવ છે તેને વિકાર ટળતો નથી. મારે વિકાર નથી જોઈતો-એમ જે વિકારને ટાળવા માંગે છે તેની દસ્તિ વિકાર સામે ન હોય પણ શુદ્ધસ્વભાવ ઉપર તેની દસ્તિ હોય; શુદ્ધસ્વભાવમાં વિકાર નથી એટલે તે સ્વભાવની દસ્તિથી વિકાર ટળી જાય છે ને અવિકારી મોક્ષદશા પ્રગટી જાય છે.

આત્મામાં મોક્ષદશા પ્રગટવાનો જે કાળ છે તે કાળે જ તે મોક્ષદશા પ્રગટે છે-એવો આત્મદ્રવ્યનો ધર્મ છે આમ જેણે કાળનયથી જાણ્યું તે જીવની દસ્તિ તો શુદ્ધચૈતન્ય દ્રવ્ય ઉપર જ પડી છે અને તે દ્રવ્યના આશ્રયે અલ્પકાળમાં જરૂર તેની મુક્તિ થઈ જાય છે.

-આ પ્રમાણે ૩૦ મા કાળનયથી આત્માનું વર્ણન પૂરું થયું.

* * *

આત્માની મહત્ત્વા

આ જગતમાં આત્મા અને જડ બધાય પદાર્થો અનાદિઅનંત છે, અને દરેક પદાર્થમાં ક્ષણે ક્ષણે પોતપોતાની અવસ્થાનું રૂપાંતર થાય છે, તે તેના સ્વભાવથી જ થાય છે, જડમાં પણ ક્ષણે ક્ષણે છાલત પલટાય એવી તેના સ્વભાવની તાકાત છે, જીવને લઈને તેનું કાર્ય થાય-એમ બનતું નથી. પરંતુ અજ્ઞાની સ્વ-પરની બિજ્ઞતાને ભૂલીને પરનાં કાર્ય હું કરું એવું અભિમાન કરે છે. પણ ભાઈ! એમાં તારી મહત્ત્વા નથી, તું તો શાનસ્વભાવ છો-તે સ્વભાવની મહત્ત્વાને લક્ષમાં તો લે. પરનાં કાર્યોથી તારી મહત્ત્વા નથી પણ ચૈતન્યસ્વરૂપથી તારી મહત્ત્વા છે. તારા ચૈતન્યસ્વરૂપની મહત્ત્વાને લક્ષમાં લીધા વગર પોતાને તુચ્છ માનીને તું સંસારમાં રખડ્યો. હવે તારા ચૈતન્યની પ્રભુતાને જાણ ને પરના કર્તાપણાનું અભિમાન છોડ તો તારા ભવભ્રમણનો અંત આવે.

શ્રી...કં...ક...વૈ...રા...ય...

(બજિત કરવા માટે નન્દીશર દ્વીપ તરફ જતાં જતાં, રસ્તામાં
માનુષોત્તર પર્વત પાસે વિમાનો અટકી જતાં શ્રીકંઈરાજા વગેરે વૈરાય
પામીને દીક્ષા ધારણ કરે છે તે પ્રસંગનું કાવ્ય)

ખ

(રાગ- મારા નેમ પિયા ગીરનારી ચાલ્યા.....)

હમ જૈન દિગંબર દીક્ષા લેકર આતમ કાજ કરેંગે.....હાં.....આતમકાજ કરેંગે

હમ રત્નત્રયકો ધારણ કર નિજ, -શિવસુખકો હી વરેંગે.....હાં.....

માત તાત રાજ સંપદા.....છોડ ચલે વનમાંય,

બાદ્યાભ્યંતર નિગ્રંથ બની.....મુનિવ્રત ઘરે ગુરુ પાસ

-અહા ! ધોર સંસાર કે બંધન છોડી, સિદ્ધકા ધ્યાન ઘરેંગે.....હાં.....હમ.....(૧)

એકવાર કરપાત્રમે..... અભિગ્રહ મનમે ધાર,

નિર્દોષ અહાર જહાં મિલે..... અંતરાય દોષ ટાળ.....

-ઐસે મુનિમારગ ઉત્તમ ઘરકે સંયમ સુખ લહેંગે.....હાં.....હમ.....(૨)

પંચમહાવ્રત હમ ઘરે..... અહ વીસ મૂલગુણ.....

દ્વારશાંગ તપકો વરી..... લીન બને નિજરૂપ.....

-ઉત્તમ સંયમ તપ ઘરકે શુક્લધ્યાનકી શ્રેષ્ઠી ચઢેંગે.....હાં.....હમ.....(૩)

ચારોં ગતિ દુઃખસે ધૂટી.....આત્મસ્વરૂપકો ધ્યાય.....

મધ્ય લોકસે દૂર દૂર..... સિદ્ધ ભૂમિમે જાય.....

-યહ ભવ બંધનકો છેદ પ્રભુ ! હમ, ઝીર નહીં જન્મ ઘરેંગે.....હાં.....હમ.....(૪)

ખ

ભક્તચર્ય પ્રતિજ્ઞા

- ૧- શ્રાવણ વદ અમાસના રોજ ભાવનગરના ભાઈશ્રી ચમનલાલ મગનલાલ તથા તેમનાં ધર્મપત્ની અમરતબેન-એ બંનેએ સજોડે આજીવન બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ સદ્ગુરુદેવ પાસે અંગીકાર કરી છે; તે માટે તેમને ધન્યવાદ !
- ૨- ભાદરવા વદ છઠના રોજ દામનગર ના ભાઈશ્રી શાંતિલાલ પ્રેમચંદ ઉદાષી તથા તેમના ધર્મપત્ની ચંપાબેન એ બંનેએ સજોડે આજીવન બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ ગુરુદેવ પાસે અંગીકાર કરી છે; તે માટે તેમને ધન્યવાદ !
- ૩- ભાદરવા વદ છઠના રોજ નોલીના ભાઈશ્રી કુંવરજી જેચંદ શાહે આજીવન બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ ગુરુદેવ પાસે અંગીકાર કરી છે; તે માટે તેમને ધન્યવાદ !

‘આત્મધર્મ’ ના લેખોની કક્ષાવારી

(વર્ષ અગિયારમુંઃ અંક ૧૨૧ થી ૧૩૨)

* * * * *   **ㄣ**   * * * * *

સૂચના : આ અનુક્રમણિકામાં અંકના નંબરમાં જ્યાં ૨૧ લખ્યું હોય ત્યાં ૧૨૧ સમજવું, અને એ જ પ્રમાણે ૨૧ થી ૩૨ સુધીના બધા નંબરમાં સમજ લેવું.

વિષય	અંક પૃષ્ઠ	વિષય	અંક પૃષ્ઠ
આ-આ-ઉ-એ	૨૧-૨	'આત્મા કોણ છે ને કઈ રીતે પમાય ? (૧૭)	૩૨-૨૩૩
અગિયારમા વર્ષના પ્રારંભે	૨૬-૧૨૨	આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપની સમજણા	૨૮-૧૫૨
અતીન્દ્રિય ચૈતન્યતત્ત્વનું અવલંબન કરતાં દેખાતીતપણું	૨૮-૧૮૩	આત્માની હિતની દરકાર	૨૩-૪૫
અત્યાર સુધી શું કર્યું	૨૨-૩૫	આત્માની ઓળખાણ	૨૫-૧૦૦
અનાદિના મોહનો ક્ષય કરીને અપૂર્વ સમ્યગ્રદ્ધન પામવાની રીત	૨૮-૧૭૭	આત્માની ગરજ	૨૩-૬૨
અપૂર્વ અહિંસા ધર્મ અને આત્માનું ભગવાનપણું	૨૮-૧૪૫	આત્માની સાચી શાંતિ કેમ થાય ?	૨૭-૧૩૩
અપૂર્વ આત્મશાંતિ	૩૧-૨૧૧	આત્માની મહત્ત્તા	૩૨-૨૩૬
અપૂર્વ આત્મહિતનો માર્ગ	૨૭-૫૪	આત્માનું ધ્યેય	૩૧-૨૧૨
અપૂર્વ કલ્યાણનો ઉપાય શું ?	૩૨-૨૨૫	આત્માનું ધ્યેય શું ?	૩૦-૧૮૭
અપૂર્વ પ્રયોગ	૨૧-૧૫	આત્માનું ભગવાનપણું	૨૮-૧૭૭
અરિહંત ભગવાનને ઓળખો (૧)	૨૨-૩૪	આત્માનું સ્વભાવ સામર્થ્ય	૨૮-૧૭૫
અરિહંત ભગવાનને ઓળખો (૨)	૩૧-૨૦૮	આત્માનો અતીન્દ્રિય આનંદ	૨૮-૧૭૧
'અવસર વાર વાર નહિ આવે'	૨૮-૧૮૪	આત્માનો પ્રયત્ન (ચર્ચામાંથી)	૨૪-૬૫
'અહિંસા પરમો ધર્મः'	૨૧-૮	આત્માર્થીનો વિચાર અને ઉદ્દેશ	૨૧-૮
અહો ! આત્મદ્રવ્યના સ્વભાવનું પરમ અચિંત્ય સામર્થ્ય	૨૬-૧૨૨	આનંદ કર્યાં ? ને આદરણીય શું ?	૩૨-૨૩૧
આચાર્યદિપ અપ્રતિબુદ્ધજ્ઞવને આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખાવે છે	૨૧-૮	'ઉજમબા-જૈન સ્વાધ્યાય ગૃહ'	૨૪-૬૬
આચાર્ય ભગવાન કહે છે કે.....	૨૩-૫૫	ઉત્તમ અને નિર્દોષ કર્તવ્ય શું ?	૨૫-૮૭
આજના યુવક બંધુઓને (સંપાદકીય)	૨૨-૨૭	ઉત્તમ ચૈતન્યતત્ત્વની ઓળખાણનો ઉપદેશ	૩૦-૧૮૮
આટલું સમજી લેવું કે.....	૨૩-૫૮	ઉમરાળા નગરીમાં ઉદ્ઘાટન મહોત્સવ	
આત્મકલ્યાણની અદ્ભુત પ્રેરણા	૨૨-૨૮	પ્રસંગે	૩૦-૧૮૮
આત્મધર્મ (અગિયારમા વર્ષના પ્રારંભ)	૨૧-૨	ઉમરાળા નગરીમાં મંગલ પ્રવચન	૨૪-૬૭
આત્મબોધ	૩૦-૧૮૭	ઉમરાળા નગરીમાં 'શ્રી કહ્લાનગુરુ	
આત્મધર્મનું ભેટ પુસ્તક	૩૨-૨૨૬	જન્મધામ' તથા 'ઉજમબા જૈન સ્વાધ્યાય	
આત્મધર્મના ગ્રાફકોની ફરજ	૩૨-૨૨૬	ગૃહ' નો ઉદ્ઘાટન મહોત્સવ	૨૪-૬૬
'આત્મધર્મ' ના લેખોની કક્ષાવારી (વર્ષ અગિયારમણું : અંક ૧૨૧ થી ૧૩૨)	૩૨-૨૩૮	ઉમરાળામાં વેદી પ્રતિક્ષા (સમાચાર)	૨૮-૧૮૨
'આત્મા કોણ છે ને કઈ રીતે પમાય ?'	૩૧-૨૧૩	એક ક્ષણ પણ તારા સ્વરૂપનો વિચાર કર	૨૮-૧૫૦
(૧૬)	૩૨-૨૩૮	એક ક્ષણ પણ ન કર્યું	૩૨-૨૪૨
(પ્રવચનસાર પરિશિષ્ટ ઉપરનાં પ્રવચનો)	૩૧-૨૧૩	એક સમયમાં બે (મોક્ષ અને બંધના કારણરૂપ ભાવો)	૨૨-૪૩
		એક સહેલું પ્રવચન	૨૩-૪૭
		ક-ગ-ચ-જ-શ	
		કમિશન (પુસ્તક વેચાણમાં)	૩૦-૨૦૪

વિષય	અંક પૃષ્ઠ	વિષય	અંક પૃષ્ઠ
'કહાનગુરુ જન્મધામ'	૨૪-૬૬	ત-૬-ધ	૨૩-૬૪
કૃતકૃત્યપણું	૩૦-૧૮૮	તત્ત્વનિર્જયનો ઉદ્ઘમ અને પ્રતિકૃષ્ટા !	૩૧-૨૨૪
કેવળજ્ઞાન થવાની તાકાત	૩૧-૨૧૮	તત્ત્વાર્થસૂત્ર (હિંદ્યી ટીકા સંગ્રહ)	૨૪-૭૮
કોઈપણ ચીજ નકામી નથી	૨૪-૮૧	તન્મયતા-શેમાં	૨૮-૧૬૪
ગીરનારજી તીર્થની યાત્રાનો મહોત્સવ	૨૬-૧૧૨	દ્યા	૩૦-૧૮૬
ગીરનારજી તીર્થની યાત્રા બાદ બેનશ્રીબેને		દસ લક્ષણી ધર્મ અથવા પર્યુષશપર્વ	
ગવડાવેલી ખાસ ધૂન	૨૬-૧૨૮	કુંભનું કારણ	૩૦-૧૮૬
ગોડલ શહેરમાં જિન મંદિર માટેની જાહેરાત	૩૨-૨૪૩	.... દેખાતીતપણું તો સહેજ થઈ જાય છે	૨૬-૧૨૨
ચૈતન્યતત્ત્વને ઓળખો	૨૫-૮૦	ધર્મના જિજ્ઞાસુઓનું કર્તવ્ય (સંપાદકીય)	૨૧-૩
ચૈતન્યની પ્રીતિ અને પ્રાપ્તિ	૩૧-૨૧૮	ધર્મની દુર્લભતા	૨૮-૧૬૭
ચૈતન્યની સાધના	૨૨-૪૪	ધર્મની ભૂમિકામાં ભગવાનની ભક્તિનો ભાવ	૨૭-૧૩૭
જગતના સમસ્ત પદાર્થોમાં સમયે સમયે		ધર્મની શરૂઆત કેવી રીતે થાય ?	૨૮-૧૫૬
ઉત્પાદ-વ્યય-ધૂવ બતાવ્યાં છે તે	૨૨-૩૨	ધર્મનું નિમિત્ત	૨૩-૫૧
ભગવાનની સર્વજ્ઞતાનું ચિહ્ન છે		ધર્મનું પહેલું સોપાન	૨૬-૧૦૮
જગતને અનાદિથી દુર્લક્ષ્ય એવા		ધર્માત્માનો વૈરાગ્ય	૨૪-૭૪
ચૈતન્યતત્ત્વની પ્રાપ્તિના ઉપાયનું વર્ણન	૩૨-૨૨૭	ધર્મિક પ્રવચનના ખાસ હિવસો	૩૦-૧૮૬
જડથી જ મોક્ષ માનનારા	૨૩-૫૮	ન-૫	
જન્મ-મરણનો આરો	૩૦-૧૮૩	નિરંતર..ભાવવા..જેવી...ભાવના....	૨૨-૨૬
જસદશશહેરમાં જિનમંદિર માટેની જાહેરાત	૨૫-૧૦૩	પરને પોતાનું કરવું અશક્ય છે	૨૮-૧૭૩
જાણનારને જાણવો	૨૪-૮૪	પરમ પૂજ્ય સદ્ગુરુદેવનું સોનગઢમાંઆગમન	૨૮-૧૬૬
જાણનાર વિના જાણ્યું કોણે ?	૨૪-૮૪	પરમાત્મપદ પામવા માટેનો છેલ્લો અવતાર	૨૮-૧૫૪
જામનગરમાં અપૂર્વ ધર્મપ્રભાવના	૨૬-૧૦૬	પરિણામ અને તેનો કર્તા (પ્રશ્નોત્તર)	૨૧-૧૩
જિજ્ઞાસુની વિચારણા	૨૮-૧૬૮	પરીક્ષા કરીને ધર્મનું સ્વરૂપ ઓળખવું જોઈએ	૨૩-૪૭
જિનબિંબ વેદી પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ (વઢવાણ શહેર, સુરેન્દ્રનગર, રાણપુર અને બોરાણા સમાચાર)		પાટનગરમાં પૂ. ગુરુદેવ	૨૫-૧૦૪
જિનબિંબ વેદી પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ (ઉમરાળાના સમાચાર)	૨૮-૧૪૭	પુણ્યની મીઠાસ	૩૧-૨૧૦
જિનશાસનનો સાર	૨૮-૧૮૨	પૂ. ગુરુદેવના જન્મધામમાં જિનબિંબ વેદી	૨૮-૧૮૨
જીવનું કાર્યક્ષેત્ર કેટલું ?	૨૨-૨૫	પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ	
જીવને સંસારપરિભ્રમણ કેમ થયું અને હવે તે કેમ ટણે ?	૨૮-૧૫૮	પૂ. ગુરુદેવના હસ્તે પ્રતિષ્ઠિત જિનબિંબો (પોરબંદરમાં)	૨૬-૧૨૩
જીનાગઢ શહેરમાં અદભુત ભક્તિ ને અપૂર્વ રથયાત્રા	૨૫-૮૭	પૂ. ગુરુદેવના હસ્તે પ્રતિષ્ઠિત જિનબિંબો (મોરબીમાં)	૨૭-૧૪૪
જેણે આત્મા જાણ્યો તેણે સર્વ જાણ્યું	૨૬-૧૧૮	પૂ. ગુરુદેવના હસ્તે પ્રતિષ્ઠિત જિનબિંબો (વાંકાનેરમાં)	૨૭-૧૪૪
જેતપુર શહેરમાં જિનમંદિર માટેની જાહેરાત	૨૫-૮૩	પૂ. ગુરુદેવનો જામનગરમાં એક સપ્તાહ નિવાસ અને અપૂર્વ ધર્મપ્રભાવના	૨૬-૧૦૬
જેતપુર શહેરમાં જિનમંદિર માટે રૂ. ૫૦૦૨, ની ઉદાર સંશોયતા	૨૫-૮૬	પૂ. ગુરુદેવનો વિદ્ધાર	૨૩-૪૬
જે ધર્મી નામ ધરાવે છે પણ.....	૩૨-૨૩૦	પૌરબંદરમાં પંચકલ્યાણક પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ (સમાચાર)	૨૬-૧૦૭
જૈન અતિથિ સેવા સમિતિની વાર્ષિક બેઠક	૨૮-૧૭૧	પૌરબંદરમાં પ્રતિષ્ઠા પ્રતિષ્ઠિત જિનબિંબોની યાદી	૨૬-૧૨૩
જૈન દર્શન શિક્ષણ વર્ગ (પ્રૌઢ)	૩૦-૧૮૬		
જોરાવરનગરમાં જિન મંદિર માટેની જાહેરાત શાનતત્ત્વ	૨૮-૧૮૪	પૌરબંદરમાં પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ	૨૫-૮૬
શાન સામર્થ્યથી મહાન એવા ચૈતન્યતત્ત્વને ઓળખો	૨૭-૧૩૬	પંચ કલ્યાણક મહોત્સવ (પોરબંદર)	૨૬-૧૦૭
શાનસ્વરૂપ આત્મા	૨૨-૪૨	પંચ કલ્યાણક મહોત્સવ (મોરબી)	૨૭-૧૨૭
	૨૫-૮૦	પંચ કલ્યાણક પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવ (વાંકાનેર)	૨૭-૧૩૮
	૨૫-૮૫	પ્રથમ ભૂમિકા	૨૮-૧૪૮
		પ્રભાવના	૩૨-૨૨૬
		પ્રશ્નોત્તર (પરિણામ અને તેનો કર્તા)	૨૧-૧૩

વિષય	અંક પૃષ્ઠ	વિષય	અંક પૃષ્ઠ
પ્રૌઢ વયના ગૃહસ્થો માટે જૈનદર્શન શિક્ષણવર্গ બ-ભ	૨૮-૧૮૪	મોક્ષમાર્ગી મુનિવરોને કોનું શરણ ? મોક્ષશાસ્ત્ર (હિંદી ટીકા સંગ્રહ) મોરબીમાં પ્રતિજ્ઞા પ્રસંગે પ્રતિજ્ઞિતજિનબિંબો	૨૪-૭૮ ૩૧-૨૨૪ ૨૭-૧૨૪ ૨૬-૧૨૩
બેસતા વર્ષનું માંગલિક બોટાદમાં વેદી પ્રતિજ્ઞા (સમાચાર) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (સોનગઢ) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (ઉમરાણા) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (રાજકોટ, વડીઆ) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (પોરબંદર) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (ધોળ, મોરબી, વાંકાનેર) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (વઠવાણ શહેર, જોરાવરનગર) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (સુરેન્દ્રનગર, લીમડી, રાણપુર, વીધીયા) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (વીધીયા) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (સોનગઢ) બ્રહ્મચર્ય પ્રતિજ્ઞા (સોનગઢ) ભગવાનની ભક્તિનો ભાવ ભગવાનનો આદર ભવનો અભાવ કેમ થાય ? ભવભ્રમણનો અંત ભાવભીનું ભવ્ય સ્વાગત (સોનગઢમાં) 'ભૂયત્થમરિસદો ખલુ સમ્માઇછી હવઝ જીવો' (૧) 'ભૂયત્થમરિસદો ખલુ સમ્માઇછી હવઝ જીવો' (૨) ભેદવિજ્ઞાન ભેદવિજ્ઞાનની પ્રશંસા અને તેનો ઉપાય મ-ય-ર-ય	૨૧-૧ ૨૮-૧૬૩ ૨૪-૮૩ ૨૪-૮૩ ૨૫-૧૦૩ ૨૬-૧૨૩ ૨૭-૧૨૬ ૨૭-૧૨૬ ૨૮-૧૪૬ ૨૮-૧૭૮ ૩૦-૨૦૩ ૩૨-૨૩૮ ૨૭-૧૩૭ ૨૪-૭૮ ૨૮-૧૮૦ ૨૭-૧૨૫ ૨૮-૧૬૬ ૨૩-૬૦ ૨૪-૬૮ ૩૦-૧૯૪ ૩૧-૨૨૨	મોરબીમાં પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ મોરબી શહેરમાં પંચકલ્યાણક પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ (સમાચાર) મંગલ સુપ્રભાત રાગી જીવ બંધાય છે, વૈરાગી જીવ છૂટે છે રાણપુરમાં જિનમંદિરનું ખાતમુહૂર્ત રાણપુરમાં વેદી પ્રતિજ્ઞા (સમાચાર) વડીઆ ગામમાં જિનમંદિર વઠવાણ શહેરમાં વેદી પ્રતિજ્ઞા (સમાચાર) 'વાણ વા જી વાણ' ની ઘૂન (જૂનાગઢમાં) વિદ્યાર્થીઓ માટે અભ્યાસની સુંદર સગવડ (વિદ્યાર્થીગૃહ) વિષાર વર્તમાન વૈરાગ્યના બે પ્રસંગ વૈરાગ્યનો એક પ્રસંગ વાંકાનેરમાં પ્રતિજ્ઞાપ્રસંગે પ્રતિજ્ઞિતજિનબિંબો વાંકાનેરમાં પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ વાંકાનેર શહેરમાં પંચકલ્યાણક પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ (સમાચાર) વ્યવહારનયના આશ્રયે કલ્યાણ કેમ નથી ? (૧) વ્યવહારનયના આશ્રયે કલ્યાણ કેમ નથી ? (૨) યોગ્યતાદી	૨૧-૧ ૨૪-૭૪ ૨૩-૪૮ ૨૮-૧૨૩ ૨૮-૧૩૮ ૨૪-૭૨ ૨૫-૬૪ ૩૨-૩૪૪ ૨૩-૫૬ ૨૩-૫૫ ૨૬-૧૨૧ ૨૭-૧૩૪ ૨૪-૮૨ ૩૨-૨૩૮ ૨૨-૩૪ ૨૬-૧૨૪ ૨૪-૮૪ ૨૬-૧૨૪ ૨૩-૫૬ ૨૩-૫૫ ૨૬-૧૨૧ ૨૭-૧૩૪ ૨૪-૮૨ ૩૨-૨૩૮ ૨૨-૩૪ ૨૬-૧૨૪ ૨૬-૧૨૪ ૨૬-૧૨૪ ૨૬-૧૦૫ ૨૨-૩૨
મનુષ્યની ફરજ ? મનુષ્યપણામાં કરવા જેવું મહાકલ્યાણકારી સમ્યજ્ઞર્શન પામવાની રીત (૧) મહા કલ્યાણકારી સમ્યજ્ઞર્શન પામવાની રીત (૨) મહાવીર ભગવાનના જન્મકલ્યાણક મહોત્સવ સંબંધી પ્રવચન મહાવીર ભગવાનની મુક્તિનો મંગલ મહોત્સવ માનસ્તંભ ખાતે બાકી રહેતી રકમો માનસ્તંભ ખાતે બાકી રહેતી રકમો માનસ્તંભ પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ શુદ્ધનયના અવલંબનનો ઉપદેશ (૧) માનસ્તંભ પ્રતિજ્ઞા મહોત્સવ શુદ્ધનયના અવલંબનનો ઉપદેશ (૨) માન્ય અને બંધના કારણરૂપ ભાવો મોક્ષનું કારણ મોક્ષનું મૂળ	૨૧-૫ ૩૦-૧૮૬ ૩૧-૨૨૪ અને ૨૬-૧૨૧ અને ૨૭-૧૩૪ ૨૨-૪૩ ૨૩-૫૩ ૨૨-૨૮	શુદ્ધ આત્માનો અનુભવ શુદ્ધ આત્માનો અનુભવ થઈ શકે છે શુદ્ધ નયના અવલંબનનો ઉપદેશ (૧) શુદ્ધ નયના અવલંબનનો ઉપદેશ (૨) 'શુદ્ધ નિમિત્ત વિના કાર્ય થાય છે ?' એવી દલીલનું સ્પષ્ટીકરણ શ્રી કંઠ વૈરાગ્ય શ્રી ગુરુચરણનો ઉપાસક શ્રી જેન વિદ્યાર્થીગૃહ-સોનગઢ	૨૧-૪ ૨૨-૪૪ ૨૬-૧૭૨ ૨૩-૫૮ ૨૪-૮૮ ૩૨-૨૩૮ ૨૬-૧૨૪ ૨૬-૧૨૪ ૨૬-૧૨૪ ૨૬-૧૦૫ ૨૨-૩૨

આંધ્રિન : ૨૪૮૦

: ૨૪૯ :

વિષય	અંક પૂજ	વિષય	અંક પૂજ
સાચા જૈન બનવા માટે અરિહંત ભગવાનનું સ્વરૂપ ઓળખવું જોઈએ	૨૧-૧૫	સંપાદકીય (ધર્મના જિજ્ઞાસુઓનું કર્તવ્ય)	૨૧-૩
સાચો ઉદ્દેશ	૨૫-૧૦૧	સંસારથી છૂટવાનો ઉપાય	૩૧-૨૦૫
સિદ્ધ અને સંસારી	૩૦-૧૮૫	સંસારનું મૂળ	૨૨-૨૮
સિદ્ધ ભગવાનના આઠ ગુણો	૨૧-૧૪	સંસારભમણનું મૂળ કારણ અને તેના છેદનો ઉપાય	૩૧-૨૦૭
સુખ અને દુઃખ શું છે ?	૨૮-૧૫૭	સ્વતંત્ર પરિણામન	૨૮-૧૬૫
સુરેન્દ્રનગરમાં વેદી પ્રતિકા (સમાચાર)	૨૮-૧૬૧	સ્વભાવ, વિભાવ અને સંયોગ	૨૧-૨૪
સુવર્ણપુરી સમાચાર (કારતક)	૨૧-૨૩	સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ સુગમ છે, પરને પોતાનું કરવું અશક્ય છે	૨૮-૧૭૩
સુવર્ણપુરી સમાચાર (પોષ)	૨૩-૪૬	૬	
સુવર્ણપુરી સમાચાર (આંધ્રિન)	૩૨-૨૪૩	શાજરાફજૂર ભગવાન	૨૫-૮૫
સૂચના	૨૮-૧૪૬	હે જીવ ! એક ક્ષણ પણ તારા સ્વરૂપનો વિચાર કર	
સૂચના (પુસ્તક કમિશન બાબત)	૩૦-૨૦૪	હે બંધુ ! દુનિયાને રાજી રાખવામાં...કે.....	૨૮-૧૫૦
સોનગઢમાં પૂ. ગુરુદેવનું આગમન અને સ્વાગત મહોત્સવ	૨૮-૧૬૬	હે ભવ્ય ! તું તારા આત્માને મોક્ષમાર્ગમાં સ્થાપ	૨૪-૭૬
સંપાદકીય (આજના યુવકબંધુઓને)	૨૨-૨૭	‘હે સખા ! ચાલને મારી સાથે મોક્ષમાં’	૨૩-૪૮ ૨૧-૭

‘આત્મધર્મ’ વર્ષ અગ્નિયારમનું સમાપ્ત

* * *

એક ક્ષણ પણ ન કર્યું

આત્માના ચિદાનંદ સ્વભાવની પ્રાપ્તિ આ જગતમાં હુલ્લબ છે. જ્યાંસુધી પોતાના ભૂતાર્થ સ્વભાવનો નિર્ણય કરીને તેનું અવલંબન ન લે ત્યાં સુધી જીવને ધર્મ થતો નથી. અહો ! પૂર્વે અનંતકાળમાં અનંત જન્મમાં પુણ્ય કરીને સ્વર્ગમાં ગયો, પણ પોતાના શાનાનંદ સ્વરૂપને કદી એક ક્ષણ પણ લક્ષમાં લીધું નહિં, તેથી સંસારમાં જ રખડયો. માટે આચાર્યદિવ કહે છે કે અરે ! અનંત જન્મ મરણમાં જીવોને આ ચૈતન્યતત્ત્વની પ્રાપ્તિ હુલ્લબ છે, ચૈતન્યતત્ત્વની વાત પણ તેને હુલ્લબ થઈ ગઈ છે. પુણ્ય-પાપ તો સુલભ છે, તે અનંતવાર કરી ચૂક્યો છે, પણ તે પુણ્ય-પાપથી પાર શાનસ્વરૂપ આત્મા શું ચીજ છે તે વાત પૂર્વે કદી એક ક્ષણ લક્ષમાં પણ લીધી નથી. માટે હે ભાઈ ! હવે અંતર્દૃષ્ટિ કરીને શુદ્ધનયથી તારા આત્માના સ્વભાવને લક્ષમાં તો લે.

* * *

ગોડલ શહેરમાં જિનમંદિર માટેની જાહેરાત

પરમ પૂજ્ય ગુરુદેવના પ્રતાપથી જૈનધર્મની મહાન પ્રભાવના થઈ રહી છે, અને ઠેરેર વીતરાગી જિનમંદિરો સ્થપાતા જાય છે, સોનગઢમાં આ શ્રાવણ વદ અમાસના રોજ, ગોડલ મુમુક્ષુ મંડળના ભાઈઓએ ગોડલમાં જિનમંદિર બંધાવવા માટેની ઉલ્લાસભરી જાહેરાત કરી હતી, અને તે માટે નીચે મુજબ રકમો જાહેર કરવામાં આવી હતી-

૩૫૦૫/-કામદાર વધરાજભાઈ ગુલાબચંદ

૭૦૧/- વધરાજભાઈ ગુલાબચંદ

૭૦૧/- રેવાલાલ વધરાજ

૭૦૧/- રેવાલાલ વધરાજની ધર્મપત્ની

૭૦૧/- લક્ષ્મીકાન્ત વધરાજ

૭૦૧/- લક્ષ્મીકાન્ત વધરાજની ધર્મપત્ની

૧૨૦૧/-શા. ઝીકુલાલ બાલાચંદ

૧૦૦૧/-મોહનલાલ ત્રિકમજી દેસાઈ

૧૦૦૨/-કોઠારી ભુરાલાલ ભુદરજી તથા તેમના

ધર્મપત્ની કસુંબાબેન (પોરબંદર)

૫૦૧/- બ્રહ્મકારી વનમાળી કરશનજી

૫૦૧/- સ્વ. રળીયાતભાઈ ત્રીયાણાવાળા ણ.

મોહનલાલ ત્રિકમજી દેસાઈ

૨૫૧/- તારાબેન ફરિલાલ શેઠ

૫૧/- જેઝુંબર કોઠારી

૩૦૧/- જ્યંતિલાલ ભાઈચંદ માવાણી

૨૫૧/- વોરા મોહનલાલ કિરચંદ

૨૫૧/- પારેખ પ્રીતમલાલ તારાચંદ

૨૫૧/- કાગદી જટાશંકર માણેકચંદ (જેતપુર)

૨૫૧/- પ્રાણલાલ ભાઈચંદ દેશાઈ (જેતપુર)

૨૫૧/- પારેખ લીલાધર ડાયાભાઈ ણ. જ્યાંકુંબરબેન (રાજકોટ)

૨૦૧/- અચરતબેન ખોડીદાસ

૨૦૧/- દો. માનસંગ માવજીભાઈ

૧૫૧/- નાનચંદ ભગવાનજી ખારા (અમરેલી)

૧૨૫/- શાહ ભગવાનજી કચરાભાઈ (આંકિકાવાળા)

૧૦૧/- પટેલ લીલા બેચર

૧૦૧/- પટેલ લીલા બેચરના ધર્મપત્ની ગંગાબેન

૧૦૧/- પટેલ જ્યા કલા

૧૦૧/- રૂખડ ગોવા

૧૦૧/- રૂખડ ગોવાના ધર્મપત્ની સોનબાઈ

૧૦૧/- સમરતબેન ખોડીદાસ

૧૦૧/- શેઠ પ્રાણલાલ ફેમચંદ

૧૦૧/- પટેલ કેશવ જાદવ

૧૧૦૫૫/-

ઉપર મુજબ રૂ. ૧૧૦૫૫, જાહેર થયા હતા.

ગોડલમાં જિનમંદિર બંધાવવાની આ મંગલ જાહેરાત માટે ગોડલના મુમુક્ષુઓને ધ્યાબાદ !

* * *

સુવર્ણપુરી સમાચાર

સોનગઢમાં ભાદરવા સુદ પાંચમથી શરૂ કરીને ચૌદશ સુધી ‘દસલક્ષ્ણાઈ પર્વ’ ના દિવસો ખાસ ઉલ્લાસથી ઉજવાયા હતા. પર્યુષણના આ દસ દિવસો દરમિયાન શ્રી તત્ત્વાર્થસાર (અમૃતચંદ્રાચાર્ય કૃત) માંથી ઉત્તમક્ષમાદિ દસ ધર્મો ઉપર પૂર્ણ ગુરુદેવે ખાસ પ્રવચન કર્યા હતાં. જિનમંદિરમાં દસલક્ષ્ણમંડળનું સમૃહપૂજન ફેશનાં થતું હતું. ભાદરવા સુદ પાંચમના રોજ શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનની રથયાત્રા (વનમાં) નીકળી હતી, છઙના રોજ શાસ્ત્રજ્ઞની રથયાત્રા નીકળી હતી. અને અનંત ચતુર્દશીના રોજ જિનેન્દ્ર ભગવાનની રથયાત્રા નીકળી હતી. સુગંધ દસમીના દિવસે દસપૂજન-દસસ્તોત્ર ઇત્યાદિ વિવિપૂર્વક સર્વે જિનમંદિરોમાં ધામધૂમપૂર્વક ઘૂપક્ષેપણ કરવામાં આવ્યું હતું. ભાદરવા વદ એકમે ઉત્તમક્ષમાપણી પર્વના રોજ બપોરે સમસ્ત સંઘે મળીને કાવ્ય દ્વારા પૂર્ણ ગુરુદેવ પાસે ક્ષમાપના કરી હતી, અને રત્નત્રય મંડળનું પૂજન તેમજ ૧૦૮ કલશોથી માનસ્તંભજીનો મહાઅભિષેક થયો હતો. આ રીતે દસલક્ષ્ણાઈ ધર્મનો ઉત્સવ આનંદપૂર્વક સુંદર રીતે ઉજવાયો હતો.

આ દસલક્ષ્ણાઈ પર્વ દરમિયાન સોનગઢમાં જોરાવરનગરના અમુલખભાઈના પુત્રી શારદાબેને દસ દિવસના ઉપવાસ કર્યા હતા; તે ઉપરાંત ભાઈ છોટાલાલ નારણદાસનાં પુત્રી કંચનબેને આઠ ઉપવાસ, અને ચૂડાવાળા મોતીબેનની પુત્રીના પુત્રી ઈંદ્રિબેને પાંચ ઉપવાસ કર્યા હતા. આ સિવાય પરચૂરણ ઉપવાસો પણ ઘણા થયા હતા.

ધાર્મિક પ્રવચનના દિવસોમાં આ વખતે સવારે સમયસારનો મોક્ષઅધિકાર વંચાયો હતો, અને બપોરે પદ્મનંદી પચીસીમાંથી જિનવરસ્તોત્ર (અર્થાત્ દર્શનસ્તુતિ) અધિકાર વંચાયો હતો, તેમાં આધ્યાત્મિક ભજિતનું અદ્ભુત વર્ણન સાંભળતાં ભક્તજનોને અતિશય આનંદ થતો હતો. આ સિવાય ‘ગીરનારજી તીર્થની યાત્રા’ ની ફીલ્મ પણ બતાવવામાં આવી હતી. ફીલ્મમાં ગીરનારજીની યાત્રાના કેટલાક અદ્ભુત પ્રસંગો જોતાં તે વખતના યાત્રામણોત્સવનો ઉલ્લાસ ફીરીથી તાજે થતો હતો. ભાદરવા સુદ ચોથના રોજ જૈન વિદ્યાર્થી ગૃહના વિદ્યાર્થીઓએ ‘ચલો નંદીશર’ અર્થાત્ ‘શ્રીકંઠ-વૈરાગ્ય’ નો સુંદર સંવાદ ભજવ્યો હતો.

* * *

xx

योग्यता ही

[१]

“ नन्वेवं बाह्यनिमित्तक्षेपः प्राप्नोतीत्यत्राह । अन्यः पुनर्गुरुविपक्षादिः प्रकृतार्थसमुत्पादभ्रंशयोर्निमित्तमात्रं स्यातत्र योग्यताया एव साक्षात्साधकत्वात् ।

(अर्थः—) अहीं ऐवी शंडा थाय छे के ए रीते तो बाह्यनिमित्तोनुं निराकरण ज थई जशे ! तेना विषयमां जवाब ए छे के—अन्य जे गुरु वगेरे तथा शनु वगेरे छे ते प्रकृतकार्यना उत्पादनमां के विद्यंसनमां फक्त निमित्तमात्र छे. वास्तवमां कोई पश्च कार्यना थवामां के बगडवामां तेनी योग्यता ज साक्षात् साधक थाय छे । (“ वास्तवमें किसी कार्य के होने व बिगडने में उसकी योग्यता ही साक्षात् साधक होती है । ”]

(—मुंबईथी प्रकाशित इष्टोपदेश पृ४ ४२-४३) ॥. ३५ टीका

[२]

xxxx पर इसका अर्थ यह नहीं लेना चाहिए कि वैभाविक परिणाम जब कि निमित्तसापेक्ष होता है तो जैसे निमित्त मिलेंगे उसीके अनुसार परिणमन होगा, क्योंकि ऐसा मानने पर एक तो वस्तु का वैभाविक परिणमन से कभी भी छुटकारा नहीं हो सकता, दूसरे वस्तु की ‘कार्यकारी योग्यता’ का कोई नियम नहीं रहता और तीसरे निमित्तानुसार परिणमन माननेपर जीव का अजीव रूप भी परिणमन हो सकता है। इसलिये प्रकृत में इतना ही समझना चाहिए कि वैभाविक परिणमन निमित्त सापेक्ष होकर भी वह अपनी इस कालमें प्रकट होनेवाली योग्यतानुसार ही होता है।

xxxxx अपनी योग्यतावश ही जीव संसारी है और अपनी योग्यतावश ही वह मुक्त होता है। जैसे परिणमन का साधारण कारण काल होते हुए भी द्रव्य अपने उत्पादव्यय—स्वभाव के कारण ही परिणमन करता है। काल उसका कुछ प्रेरक नहीं है। वैसे ही परिणमन का विशेष कारण कर्म रहते हुए भी जीव स्वयं अपनी योग्यतावश राग—द्वेष आदिरूप परिणमन करता है कर्म उसका कुछ प्रेरक नहीं है। आगम में निमित्त विशेष का ज्ञान कराने के लिये ही कर्म का उल्लेख किया गया है। उसे कुछ प्रेरक कारण नहीं मानना चाहिए। जीव पराधीन है यह कथन निमित्त विशेष का ज्ञान कराने के लिये ही किया जाता है, तत्त्वतः प्रत्येक परिणमन होता है अपनी योग्यतानुसार ही।

[देखो, पं. फूलचंदजी संपादित पंचाध्यायी गा० ६१ से ७० का विशेषार्थ, पृ० १६३]

xx

मुद्रकः— जमनादास माणेकचंद रवाणी, अनेकान्त मुद्रशालयः वल्लभविधानगर (गुजरात)

प्रकाशकः— श्री जैन स्पाध्याय मंदिर ट्रस्ट वती जमनादास माणेकचंद रवाणी, वल्लभविधानगर (गुजरात)